

रुद्र

वर्ष : १७

आंक : ३

जून १९९०

मोल रु. ४

जून १९९०

वर्स १७ वें

आंक ३

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

जाग

ह्या आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : प्रा. सुमन्त केळेकार
- संस्कृतायेची साधना : (वांटो २) रवीन्द्र केळेकार
- बायलांची व्यथा : शान्ती प्रभू तेंडूलकर
- दोन दुकां : शैलेजा राऊत देसाय
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांल्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : रवींद्र रमाकांत म्हाडुळकार
- कवीत : मनोहरराय सरदेसाय, सुदेश शरद लोटलीकार
परेश नरेंद्र कामत, भालचंद्र गांवकार,
रमेश घ. लाड.

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वाचुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
१०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
वेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

गोंयांत रावणाची लका

जायते जाण आमगेर येतात आनी म्हणटात, ' कितलें शान्त वातावरण हें ! '

ह्या ' शान्त ' वातावरणांत आमकां कितले त्रास जातात, बावड्यांक खंय खबर !

कोणागेर सत्य-नारायण चलता. मोट्या मोट्यान लाबुड स्पीकर वाजता : ' अक दोन तीन... चार पांच छः सात आठ, नव दस ग्यारा... बारा तेरा ' आनी आमकां तें आयकुचें पडटा.

शेजरा अक हॉल सुरू जाला. थंय लग्नां जातात. सकाळीं संक लाबुड-स्पीकर चलपाक लागता तो दीसभर चलत रावता...

खंय मूज चल्या...

आनी आमकां दीसभर तरांतरांचीं फिल्मी गितां लाबुड-स्पीकरा वयल्यान आयकुचीं पडटात.

अशें मदी मदी दिसांचे दीस चलता.

संगीत अपुद्रवी आसता हें आमी नकळ आशिल्ले. तें आतां अणभवान पटपाक लागलां.

लाबुड-स्पीकरांचेर बंदी हाडूंक जाय म्हूण आयज मेरेन आमी पन्नास तरी लेख बरयल्यात जातले. कोणाचेंच लक्ष वचूंक ना. आतां अकूच अणाय अुरला- पणजे भाअुसायबांच्या पुतळ्या कडेन बसून सचिवाल्यांतल्या मंत्र्यांक लाबुड-स्पीकरावयल्यान फिल्मी गितांचो आनंद दिवपाचो आनी पोलिसांकडल्यान ' पब्लिक न्यूसंस ' करता म्हूण धरून घेवपाचो.

लाबुड-स्पीकरा खातीर अकल्यान अक देखी अुतर सोदून काडिल्लें : ' रावण ' म्हूण.

रावण खंय जल्मा येना फुडें किळांच्यो मारपाक लागिल्लो.

गोंयांत तुर्तुकि ही रावणी संस्कृताय चल्या. तिका शेजरा कोण दुयेंत आसा हाची पर्वा ना. कोणाच्या अभ्यासाक आडखळ जाता हाची नात ना. कोणाच्या बरपाक आडमेळीं येतात हाचें

म्हत्व ना... अक दो तीन, चार पांच छ सात आठ, दस ग्यारा बारा तेरा '... अितलें लोकांच्या कानार आड्डू-आड्डून सांगत-कूच जालें.' तीं संतुष्ट.

रावणाची लंका गोंयांत आशिल्ली अशें आमचे पां. पुं. शिरोडकार सांगतात.

खरें आसूंक जाय तें. अजुनूय आसा.

० ० ०

बुद्ध घाण दवरुंया नाका

फाटल्या म्हयन्यांत प्रा. श्याम मानव गोंयांत येवन गेले. जायते कडेन तांगेलीं अुलोवपां जालीं. सत्य साजीबाबा करून दाखयतात तसले कांय चमत्कारूय तांणी करून दाखयले.

आनी चमत्कार पळोवन साधू फाटल्यान लागूं नाकात; ते तुमकां फटयतात, तुमच्या भोळ्या भावार्तीपणाचो ते लाव घेतात; चमत्कार हे चमत्कार न्हय, ते तुमच्यांनी आमच्यांनी लेगीत करूं येतात, हें लोकांक तांणी समजावन सांगलें.

तांगेलीं अेके कार्यावळीक आमी हाजीरूय राविल्ले.

ते देशाची खूब मोटी सेवा करतात अशी आमच्या मनाचेर तांची छाप पडल्या.

मनशाक देवान एक शक्त दिल्या : बुद्ध नांवाची. तिचें व्हडपण वाडोवप, लोकांक भोळ्या-भावार्तीपणांतल्यान मेकळे करप, जें कितें आमी पळेतात, आयकतात तें बुद्धिचे कसवटणेर घांसून पळेयात, तर्जून पळेयात म्हूण सांगप आनी थंय खरी अुतरली जाल्यारूच ती घेयात म्हणप ही तांगेली शिकवण तोखणाय करपा सारकीच.

संवसारांत तरांतरांचे चमत्कार पळोवंक मेळटात. हिमालयांत जंय बर्फूच बर्फ पडटा थंय हून खतखतीत अुदकाचे झरे आमी पळेले आनी जमनांत जंय अेक ज्वालामुखी खतखततालो थंय ताच्या पोटांत अमरनाथाक पळोवंक मेळटात तसलीं बर्फाचीं शिर्वांगां पळेल्लीं. आमकां हे दोनूय सैमाचे चमत्कारूच कशे दिशिल्ले.

कितें कित्याक लागून घडून येता हें जे मेरेन आमकां समजना ते मेरेन अजाप करपा सारक्यो ससळ्यो गजाली आमकां चमत्कार कश्यो दिसतल्यो. कित्याक लागून कितें जाता हे समजता तेन्ना चमत्कार चमत्कार अुरनात. विज्ञानान असले कितले-शे चमत्कार हे चमत्कार न्हय म्हूण दाखोवन दिल्यात. आनी विज्ञानाची अुसासना करून संवसारांत कितलेशेच जाण भोळ्या-भावार्तीतल्यान मेकळेंय जाल्यात.

प्रा. मानव लोकांक हेंच सांगतात.

अेक खरें : आयज विज्ञान कितलेंय वाडिल्लें आसलें तरूय शंबर दोनशीं वर्सां अुपरांत तें ज्या पांवड्यार पावतलें ताच्या हिसपान आतां तें मुरग्याअवस्थेंतूच आसा अशें म्हणूंक जाय. ताका आयज जें कितें समजलां ताच्याकूय लाखांनी वांट्यानी चड ताका समजूंक ना असलें संवसारांत जायतें अुरलां. देखून विज्ञान खुब वाडलें तरूय चमत्कार सैमांत अुरतलेच अुरतले. ते पळोवन आमी अजापांत पडचें पुणून ते चमत्कार कित्याक लागून जातात हें आमकां कळचेंच ना अशें मानपा अितले अश्रद्ध आमी केन्ना जावचें न्हय.

आमगेर टी. वी. आयलो तेन्ना पयलीच आमकां ताचेर दिश्टी पडली ती अिन्दिरा गांधी. घरांत आमची जाणटेली आवय आशिल्ली. तिका तो चमत्कारूच कसो दिसलो. म्हणपाक लागली, 'टी. वींत आमी कांय फिल्म घालूंक ना. फकत ताचो अेक बटन दामला आनी आमकां तातूंत अिंदिरा गांधी दिश्टी पडटा ! हाचो अर्थ अिन्दिराजी हांगाच आमच्या वाटारांत खंयतरी दिसना असल्या (अदृश्य) रुपांत आशिल्ली अशें जालें ना ? चमत्कारूच हो अेक.'

खरेपणानशीं चमत्कारूच म्हणूंक जाय हाका. शें दोनशें वर्सां पयलीं कोणेय आमकां असलें कितेंय येतलें म्हूण सांगिल्लें जाल्यार ताका आमी पिश्यांत काडटले आशिल्ले. आयज आमकां हो चमत्कार दिसना. कित्याक, टी. वी. कसो आनी कित्याक लागून चलता हें आमकां विज्ञानान दाखोवन दिलां.

कांय वर्सां पयलीं आमी सरकार नांवाच्या अेका बंगाली मनशाचे जादुचे प्रयोग पळेले. सगळेच चमत्कार कशे दिशिल्ले. ल्हान भुरगें पळेतलें आशिल्लें त्याच अजापान आमी ते पळेले. हो जादू, हातूंत हातचालाखी आसा, हें खबर आसून लेगीत आमकां अजाप जाल्लें.

सांगपाचें म्हळ्यार, चमत्कार संवसारांत सदांच जायत रावतले. आनी ते पळेतना आमकां सदां अजापूय जायत रावतलें. पुणून—

अद्भुत गजालींकडेन अद्भुत गजाली म्हणूच पळोवंक जाय, त्यो खऱ्यो मानूंक जायनात, अितलें अेक तारतम्य सगळ्यांनी बाळगूंक जाय.

आमी हेंच तारतम्य बाळगिनात.

देखून ज्ञानेश्वरान वणत चलयल्ली, तुकाराम सदेह वैकुंठाक गेल्लो असल्यो गजाली आमी खऱ्यो मानपाक लागतात.

आमच्या मनांत अेका कोनशाक सात अाठ वर्सांचो अेक भुरगो रावता. आमची केदीय पिराय जावं, तो तेदोच अुरता. देखून आमकां फटोवणी सत्यसाजीबाबा सारकेल्या साधुंचो ह्या देशांत धंदोय बरो चलता.

ज्ञानेश्वर व्हड तो वणत चलयतालो म्हूण न्हय. ज्ञानेश्वरी सारको ग्रंथ ताणे बरयल्लो म्हूण तो व्हड. तुकाराम व्हड तो सदेह वैकुंठाक गेलो म्हूण न्हय. ताणे लोकाक सन्मार्गाक लायिल्ले म्हूण व्हड हें आमकां केन्ना कळटलें ? खरेले संत चमत्कार करिनात. श्रीरामकृष्ण परमहंसान कसलेच चमत्कार करूंक नात. महात्मा गांधीन करूंक नात. श्री. अरविंदान, जे. कृष्णमूर्तीन करूंक नात. रमण महर्षीन करूंक नात. संतांचें व्हडपण तांच्या चमत्कारांचेर निबन ना. ते जी शिकवण दितात तिचेर निबन आसता.

चमत्कार दानव आनी असुरय करून दाखयताले.

सत्यसाजीबाबांचो आसपाव कोणांत करचो, आमकां खबर ना. संतांत करूंक येवचो ना. कांय जाण म्हणटले, तुमी तांगेले चमत्कार कित्याक पळेतात ? तांणीं ज्यो संस्था सुरू केल्यात त्यो पळेयात. ते कॉलेजां चलयतात, हॉस्पिटलां चलयतात.

आमचे कडेन हांकां दिवपाक अेकूच जाप आसा— असलीं

हॉस्पिटलां आनी कॉलेजां हाजी मस्तानूय चलयता. म्हण हाजी मस्तानाच्या धंद्यांचें जशें समर्थन जायना, तशें सत्यसाबीबाबांच्याय धंद्यांचें जायना.

० ० ०

आमी आळशी काय म्हातारे ?

गोंयांत येवन राविल्लो गुजराती मनीस घरांत गुजराती अलुयतलो. शेजाऱ्यांकडेन कोंकणींतल्यान अलुयतलो. वर्तमानपत्र अंग्रजींतलें वाचतलो आनी टी. वी. चेर हिन्दी कार्यावळी पळेतलो.

ताका चार भासो येताल्यो.

पुणून अके भाशेंतलें खंयचेंय पुस्तक तो दुसरे खंयचेय भाशेंत हाडीत व्हय ? ना. ताका खंयचीच भास सारकी येना. खासा तागेली गुजराती लेगीत ताका सारकी येता जातली हाचें खरेपण ना.

आमी सगले भौ-भाशीक लोक. पुणून अकूय भास सारकी येना असले.

मराठी भाशेंतले अर्शायर लेखक मुम्बयंत रावतात. तशे गुजराती भाशेंतलेय लेखक मुम्बयंत रावतात. गुजराती आनी मराठी अितल्यो लाग्गिच्यो भासो की अेक भास येतल्या कोणाकूय दुसरी भास 'शिकपाची' गरज ना; वाचून अुलोवन त्यो आपशी येवं येतात. पुणून मुम्बयंतल्या गुजराती लेखकांनी मराठी साहित्य वाचलां वा मराठी लेखकांनी गुजराती साहित्य वाचलां अशें पळोवंक मेळटा व्हय ? ना. ' अितकीं वर्षं मुम्बयींत राहतों पण मला गुजरातीही येत नाही, हिन्दीही येत नाही ' अशी 'अभिमाना'न आपणाली खंत अुक्तावपी कांय मराठी लेखकांक आमी लाग्गिच्यान वळखतांत.

दुसरी भास शिकपाची वात्साव कोणाक जायना ह्या देशांत. नोकरे खातीर शिकची पडल्यार शिकतले. कानार पडू पडून आयली जाल्यार आमकां ती भास येता अशें म्हणटले. पुणून मुजरत खोलायेंत देवन कोणूय दुसरी देशी भास शिकला असो दाखलो वखदाक लेगीत मेळना.

हिन्दी भाशिकांचें तर विचारूंन नाका : ते खंयचीच देशी भास शिकनात.

मुसलमान ह्या देशांत आयले. येतना अरबी फारसी ह्यो दोन भासो घेवन आयले. अरबी ही तांगेली धर्माची भास. फारसी ही संस्कृतायेची भास. हांगा येनाफुडें तांणी पळेलें : ह्या देशांतल्या लोकांकडेन ज्ञान खूब भरलां. रोखडेंच तांणी हें ज्ञान अरबी फारसी भाशेंत हाडपाचें काम हातांत घेतलें. संस्कृत भाशेचो खोलायेन अभ्यास करून जें जें कितें म्हत्वाचें आशिल्लें तें तें सगळें तांणी अरबी फारसी भाशेंत व्हेलें.

मुसलमानांच्या सांगातान अरबी फारसी दोनूय भाशेचे जाणकार ह्या देशांत निर्माण जाल्ले. तांच्यांतल्या कितल्याश्या जाणांनी अरबी फारसींतलें ज्ञान संस्कृतांत वा खंयचेय देशी भाशेंत हाडलां जातलें ?

अेकद-दुकलें पुस्तक मेळ्ळें जाल्यार नशीब म्हणपाचें.

मुसलमानां अपरांत अंग्रज आयले. तांणीय संस्कृत भाशेचो

अभ्यास केलो. पोरणावळ शास्त्राची कुदळ घेवन तांणी आमचो अितिहास अुस्तून काडलो. आनी जें कितें मेळ्ळें, तें सगळें तांणी अंग्रजी भाशेक दिलें. आमच्या अेकानअेक पवित्र पुस्तकांचीं तांणी अंग्रजींत भाशांतरां केलीं. सुरवातेच्या भाशांतरांनीं खूब चुको केल्यो. ह्यो चुको पळोवन आमचे पंडित हांसले. (पंडितूच ते !) अंग्रजांनी तो हांसो सोंसलो. भाशांतरां निवळायलीं. आज ? हिन्दू धर्मा संबंदान हिन्दू समाजा संबंदान, हिन्दू संस्कृताये संबंदान 'अधिकृत' अशें कितेंय जाणा जावन घेवचें जाल्यार आमकां अंग्रजांनी भाशांतरीत केल्ल्या वा तांणी अर्थायल्ल्या पुस्तकांचोच आधार घेवंचो पडटा !

अंग्रजांच्या सांगातान आमीय अंग्रजी शिकले. कितलेशें अंग्रजी साहित्य आमी देशी भाशेंत हाडलां ? फाटल्या दोनशें वर्सांच्या काळांत अेका तरी सभाग्यान शेक्सपियराचेर अेक 'अधिकृत' म्हणपा सारको ग्रंथ बरयला न्हय ?

मुसलमान येवचे आदले मुस्तींतल्या भारताचो राजकी, समाजीक, संस्कृतीक अितिहास अे. अेल. भाशमान ' वंडर दॅट वॉझ अिन्डिया ' ह्या पुस्तकांत दिला तसो खंयच्याय भारतीय लेखकान दिला व्हय ?

कितें म्हणचें आमकां ?

आळशी ? काय म्हातारे ?

कित्याक आमी दुसऱ्यो भासो खोलायेंत देंवन शिकनात ? कित्याक आमी अेकामेकांच्यो भासोय सारक्यो शिकनात ? आयज लेगीत ह्या देशांत अरबी फारसी जाणा जाल्ले लोक आसात. चिनी, जपानी जाणा जाल्लेय आसात. अंग्रजी भायर फ्रेंच, रशियन, जर्मन, स्पॅनिश भासो जाणा जाल्लेय लोक मेळटात. कित्याखातीर हे लोक आपले भाशेंत ते ते भाशेंतलें भांडार हाडिनात ?

गंभीर प्रस्न हो अेक.

० ० ०

अेक संवाद

तो हालींच कोंकणींत बरोवपाक लागला. आपणालें वरप घेवन मेळपाक आयिल्लो. ' तें ' जागांत आयल्यार आपणाक खोशी जातली ' अशें म्हणपाक लागलो.

आमी तागेलें वरप दवरून घेतलें आनी ताचेकडेन संवाद सुरू केलो, ' तुका कितल्यो भासो येतात ? '

' कोंकणी, मराठी आनी अंग्रजी. हिन्दीय वाचतां हांव. ' ताणे जाप दिली.

' कोंकणी येता ? '

' हय. म्हजीच जल्मभास ती. '

' ती जल्मभास जाल्ल्यानूच तुका ती येता काय कितें, हे विशीं दुबाव येता... मराठी तुका येता जातली. हिन्दी अंग्रजीय येता जातली. कोंकणीय ' येता ' अशें आत्मविस्वासान सांगशीत व्हय ? म्हाका येना. आयज तीन तपां जालीं हांव कोंकणींत बरयतां. तरी आसतना म्हाका म्हजे कोंकणीचो दुबाव येता, ही कोंकणी भास काय मराठीची बोली, हें म्हाका सांगूक येना.

महाभारताचे प्रस्तावनेत हांचें म्हळां की तीन तपांचे सेवे अपरांत हांव दोन मोट्या. निर्णयार पावलां : कोंकणी म्हाका सारकी येना म्हणपाचो अक आनी कोंकणी अितली कठीण भास दुसरी ना, हो दुसरो...

तो समजलो. म्हणपाक लागलो, 'कोंकणीय शिकूंक जाय हें तुमचें म्हणणें पट्टा.

म्हळें, 'बरें आसा. शणै गोंयबाबाली बरपावळ बारकायेन वाच. कोंकणीच्यो म्हणी अकठांय कर. तांचेर येवज. अशिक्षित लोक कोंकणी कशी अल्यतात ती कान दिवन आयक... ल्हवू ल्हवू कोंकणीचीं आगळीं वेगळीं आंगां लक्षांत येतलीं. अुतरां कशीं घडटात तें कळटलें आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें, तिची बांदावळ नदरेंत भरतलीं. कोंकणीचें म्हत्वाचें, आंग तें हें. तें आमचे भितरल्या खूब जाणांच्या लक्षांत येवंक ना...'

अितलें सांगून म्हळें, 'मराठी आनी हिन्दी ह्यो दोन भासो वाचपाच्यो. 'शिकपा' खातीर म्हण आनीक अक देशी भास वेंचून काड. कन्नड, मल्याळम्, बंगाली, तेलगू, गुजराती, अुर्दू... अक खंयचीय भास आपली कर. कन्नड, मल्याळम शिकोवपी कोंकणी मनीस तुका गोंयांतूच सोदल्यार मेळटले. मागीर ते भाशेंतली बऱ्यांतली बरी बरपावळ वाचपाक लाग. आनी निमाणे तांतल्या अका खंयच्या लेखकाक वेंचून काड. ताचें सगळें न्हय जाल्यार म्हत्वाचें साहित्य कोंकणींत हाडटलों असो नित्शय कर... तूं मुदलांतलें कोंकणी बरोवन जी सेवा करतलो ताच्याकूय भरीव सेवा तूं कोंकणीची भाशांतरा अुदेशी करूंक पावतलो...'

कोंकणींत भाशांतरीत जावन आयिल्लीं दोन पुस्तकां ताका दाखयलीं. अक 'आनी तांकां मनशांत हाडले' हें मेघाणीचें आनी दुसरें 'कान्दीद' हें वॉल्टेराचें. आनी म्हळें, 'मेघाणीचें पुस्तक नीट गुजरातींतल्यान कोंकणींत आयलां. वॉल्टेराचें नीट फ्रेंचींतल्यान आयलां... अशीं मदले खंयचेच भाशेचो आधार घेनासतना भाशांतरां कोंकणींत जावंक जाय.'

'दोन भासो बऱ्यो आयल्यो म्हण अके भाशेंतलें बरप दुसरे भाशेंत हाडूंक येतलें अशें म्हणूंक येना. दोनय भासो सारक्यो तर येवंकूच जाय; ते भायर जें पुस्तक आमी दुसरे भाशेंत हाडूंक पळेंतात तें पुस्तक आमकां सारकें 'समजल्लें' आसूंक जाय. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें म्हळ्यार, तें पुस्तक जाणें बरयलां त्या बरपाच्या 'क्रियेटिव्ह प्रोसेसा' कडेन (सृजनाचे प्रक्रिये कडेन) आमकां अकरूप जावंक येवंक जाय... अणकाराची कला दिसता तितली सोंपी न्हय. पूणून... ती सोंपी न्हय म्हणूनच तिका म्हत्व आसा. संस्कृतायेचे नदरेन खूब म्हत्वाची कला अक ही. हे कलेची अुपासना तुंचें हेंच पिरायेर करूंक जाय...

पुर्तुगेझ भाशेंत मौलिक Original बरपावळ ना अशें न्हय. खूब आसा. मदीं सालाझाराच्या काळांत पुर्तुगेझ लेखकांच्यो गूज्यो सरकारान अंदिल्ल्यो. पुणून तांगेली सृजनाची प्रक्रिया बंद पडूंक नाशिल्ली. तिणे दुसरें रूप घेतिल्लें. ती भाशांतरां करपाक लागली. कोण जर्मन शिकले. जर्मन भाशेंतलें बऱ्यांतलें बरें साहित्य पुर्तुगेझींत

हाडपाचो तांणी नित्शय केलो. कोण रशियन शिकले. फ्रेंच आनी स्पॅनिश तर पुर्तुगेझीच्यो भयण भासो. येवरोपांतलें सगळें बऱ्यांतलें बरें साहित्य तुका आयज पुर्तुगेझ भाशेंत वाचूंक मेळटा. नोबेल अिनाम जांकां मेळ्ळां तांचें सगळ्यांचें साहित्य हे भाशेंत आयलां. पुर्तुगेझ ही ह्या अका आंगान आमचे खंयचेय देशी भाशे परस गिरेस्त... बरें, ही सगळी भाशांतरीत बरपावळ थंयचे साहित्य अकादेमीन वा नॅशनल बुक ट्रस्टान 'तयार' करून घेवंक ना. अका अका साहित्यकारानूच हें साहित्य म्हजे भाशेंत हाडप ही म्हजी लागणूक- म्हजें परम कर्तव्य- अशें मानलां आनी हाडलां. तशें कोंकणींत जावचें अशी अक भूक काळजाक लागल्या...'

ताणें सट्ट करून प्रस्न विचारलो, 'हें साहित्य कोण छापतलो?'

प्रस्न आयकून मन खंती जालें. म्हळें, हाका कसलें आश्वासन दिवं? कोंकणी अकादेमी छापपाची दायकी घेतली अशें म्हणूं येतालें. पुणून ताका अक वेगळीच जाप दिवची अशें येवजिलें आनी म्हळें, शणै गोंयबाबांनी जेन्ना कोंकणीची सेवा सुरू केल्ली तेन्ना पुस्तकां छापपी अकलो तांकां मेळ्ळो. पुणून छापिल्लीं पुस्तकां वाचपी? अक 'मोगाचें लग्न' सोडीत जाल्यार शणै गोंयबाबांच्या खंयच्याच पुस्तकाची दुसरी आवृत्ती अजून मायर सलूंक ना. शणै गोंयबाब जाणा आशिल्ले: आपणालीं हीं पुस्तकां वाचपी आयज कोणूच नासूं फाल्यां येतले ते हीं पुस्तकां वावतले, अितलेंच न्हय, तर जें काम आपणे सुरू केलां तें अदीक नेटान मुखार व्हरतले... तशेंच जालां. शणै गोंयबाबांनी ही 'निष्काम' सेवा आशिल्ली. ती फळादीक जाल्या काय ना? तांचे अपरांतच्यो पांच पिळग्यो तांच्या वावरान प्रभावीत जाल्यात... खंयचेच बरें काम फुकट वचना. तें आयज न्हय, जाल्यार फाल्यां फळादीक जातलेंच जातलें ह्या खोल भावार्तान- सद्धेन- असलीं कामां करपाचीं. आमची भास गिरेस्त करप ही आमची लागणूक. स्वतंत्र बरप बरोवन अक. ते भायर, संवसारांतलें बऱ्यांतलें बरें साहित्य कोंकणींत हाडून करप. ही तळमळ जाय... तुज्या साहित्यापरस हे तळमळीक म्हत्व आसा.

० ० ०

आंतर-राष्ट्रीय शान्ति-सेना

हिन्दू-मुसलमानांचो प्रस्न आमकां सोडोवंक आयलो ना. सोडोवपांत आमकां अपेस आयलें. ह्या अपेसाचें प्रतीक पाकिस्तान-आमीव निर्माण केल्लें.

पाकिस्तान जावचे पयलीं हिन्दू मुसलमानांचो प्रस्न आमचो भितरलो-अिन्टर्नल आशिल्लो. भायल्या देशांक तांतूंत नाक घालूंक मेळनाशिल्लें. आमचो भितरलो हां प्रस्न अजून तसोच अुरला. पाकिस्तान निर्मून आमी आनीक अक प्रस्न मोलावन घेतलो. हिन्दू मुसलमानाच्या प्रस्नाक आमी 'अिन्टरनॅशनल'-आंतर-राष्ट्रीय केलो. आतां कोणाकूय तातूंत नाक घालूंक मेळटा.

तुर्ताक भारत पाकिस्तान झुजाची भास सुरू जाल्या. निमित्त्याक कारण काश्मिर जावं. पुणून झूज सुरू जालें जाल्यार तें काश्मिराचे शिमेरूच जातलें अशें म्हणूं येना. तें खंय कशें पातळत, सांगूंक येना.

पाकिस्तानाकडेन अण्वस्त्रां आसात. अक अस्त्र मुम्बयचेर पडल्यार पुरो : बॉम्बे हाची, भाभा अँटॉमिक रियॅक्टर सगळें हुलपून वतलें. वांगडा मुम्बयचो अक कोट लोकूय हुलपून ना जातलो.

मुम्बयचेर बॉम्ब पडचोच ना हाचें खरेपण खंय आसा ?

मुम्बयचेर पडिल्लो बॉम्ब गोंयचोय लासून गोवोर करीन, सांगूं येना.

बरें, पाकिस्तान सुगूर अुरतलें ? खरेपण ना. सैनिकी नदरेन भारत लेवेंपेवें राष्ट्र न्हय. तिसऱ्या जगांतलें अक हिसपाक धरपा सारकें राष्ट्र. तिडकीन तें पुराय पाकिस्तान अेका खिणांत ना करून अुडयत.

झूज भारताक कोंता येना.

तशें, पाकिस्तानाकूय कोंता येना.

झूज जावंकूच जायना.

पुणून जावंक ना-दिवप कोणाच्या हातांत आसा ? पाकिस्तानाच्या हातांत ना. तशें, भारताच्या हातांत ना.

अक आंतर-राष्ट्रीय शक्ती जाय. अक आंतर-राष्ट्रीय शान्ति-सेना जाय. तिणे नित्यय करूंक जाय. आमी कोणाकूच कोणाआड झुजूंक दिवचे नात. आमी मदीं पडटले. पुणून झुजां संवसाराचेर जावंकूच दिवचे नात.

हे तरेची शान्ति-सेना 'युनो'न तयार करूंक जाय वा 'नामा'न तयार करूंक जाय.

आयज गोर्बाचोव्ह शस्त्रां-अस्त्रां अुणी जावचीं म्हूण वावुरतात. कितल्योश्यो स्वयं-सेवी संस्था न्यूक्लियर शक्तीं आड वावुरतात. ह्या सगळ्या शक्तींक आतां अक संघटीत रूप दिवपाचो वावर कोणेय तरी हातांत घेवंक जाय.

ज्या देशान अहिंसेन स्वराज्य जोडिल्लें त्या देशाक परकी आगळीक अहिंसेन कशी परतून लावची हें खबर आसूंक जाय आशिल्लें.

आंतर-राष्ट्रीय शान्तिसेना अुबी करपाचें काम ह्याच देशाचें आशिल्लें.

पुणून हो देश जे निसणीन वयर सरिल्लो ती निसण ताणे वयर सरनाफुडें काडून सकल अुडयली. तो गांधीक विसरलो.

ताका गांधीचो अुगडास करून दिवपाचें काम आतां भायल्या देशांचेर येवन पडलां. गोर्बाचोव्ह, कॅनॅथ काअुंडा, ज्यूलियस नियेरेरे, यासर आराफात हाचेर आतां निबून रावचें पडलें !

• • •

लोहिया अिग्रजी आड कित्याक आशिल्ले ?

धरूया, आमकां आमच्या घरांतल्यान भायर घालून घरांत दुसरो कोण येवन रावपाक लागलो जाल्यार आमची गत कितें जातली ?

आमकां कितें दिसतलें ?

स्वतंत्र भारतांत अिग्रजी भाशेचें राज्य चलिल्लें पळोवन लोहियांक तशें दिसतालें. ते मागीर दांत बोंठ चाबून म्हणटाले 'हम को अपनेही घरसे निकाल दिया है और हमें पराया बनाया गया है.'

तांकां हाची तिडक मारताली आनी ते मागीर, जवाहरलाल-जींचेर घसरताले. 'ह्या अेका मनशान अिग्रजीक आनवे गोमटेर बसयल्या' अशें म्हणटाले.

लोहियांक अिग्रजी बेस बरी येताली. पुणून ते म्हणटाले, स्वतंत्र भारताचो राजकारभार अिग्रजींतल्यान चलपाक ला।लो जाल्यार सरकाराची नदर अिग्रजी जाणा जाल्ल्या लोकां मेरेनूच वतली. अिग्रजी देशांत कितल्या लोकांक समजता ? चाळीस पन्नास लाख लोकांक. धर, कोटी देड कोटी लोकांक. देश पन्नास कोटी लोकांचो. (आतां अंयशी कोटी जाला.) ह्या येद्या व्हडल्या देाक कुशीक दवरून 'स्वराज्य' कशें येवंक पावतलें ? अिग्रजीचें राज्य अंयशीं कोटी लोकांच्या बऱ्याचें केन्ना चितुंकूच पावपाचें ना. तें ह्या लोकांक कुशीत दवरून चलूंक लागलें जाल्यार समाजवाद खंयचो, स्वराज्य लेगीत सारकें चलपाची आस्त ना.

सामन्ती भाशेंतल्यान केन्ना लोकांचें राज्य चल्लां व्हय ?

संवसारांत खंयच चलूंक ना.

फाटल्या हजार देड हजार वर्सां सावन ह्या देशांत सामन्ती लोकांचेंच राज्य चलत आयलां आनी त्या त्या काळांत ती ती सामन्ती भास आमचे गोमटेर बसल्या. अेका काळार संस्कृत भास सामन्ती भास म्हूण चलताली. ती मूठभर वयल्या वर्गांतल्या लोकांची भास आशिल्ली. काश्मिरा सावन कन्याकुमारी मेरेनच्या वाटारांत वयल्या वर्गांतल्याच कांय लोकांक तीं कळटाली. देशांतलो बारीक दुबळो लोक संस्कृतापसून कडेक अुरिल्लो. संस्कृत अुलोवपाचो 'आधिकार' लेगीत सामन्ती लोकांनी बारीक दुबळ्यांच्या हातांतकां काडून घेतिल्लो. अश्या वेळार बुद्ध मुखार सरलो आनी ताणें सामन्ती संस्कृताचो विरोध करून पालीचो (म्हळ्यार 'पल्लो')-गांवठी, बारीक दुबळो लोक अुलयता ते लोकभाशेचो) पाखो घेतिल्लो आनी हे लोक-भाशेंतल्यान आपणालो धर्मप्रचाराचो वावर चलयल्लो. बुद्ध आध्यात्मीक 'स्वराज्य' चलोवंक सोदतालो. अुपरांत मुसलमान राज्यकर्ते आयले तेन्ना संस्कृत भाशेची सुवात अरबी आनी फारसी ह्या दोन भाशांनी घेतली. जंय जंय मुसलमानी शेक चल्ले थंय थंय नवे सामन्ती भाशेंतल्यान राज्यकारभार चल्लो. ह्याय काळांत बारीक दुबळो लोक राज्यकर्त्या पसून पयसूच अुरलो. अश्या वेळार बुद्धाचे परंपरेंतलो कबीर मुखार सरलो आनी ताणें अध्यात्मीक स्वराज्य हाडपाखातीर लोकांचे भाशेचो-हिन्दुस्तानीचो पाखो घेतलो.

मुसलमान गेले आनी अिग्रज आयले. तेन्ना अरबी फारसीचो सुवात नवे सामन्ती अिग्रजी भाशेन घेतली. देशांत सगळेकडेन वयल्या वर्गांतले लोक अिग्रजी शिकले. अिग्रजींतल्यान आपणालो वेव्हार चलोवपाक लागले. सामन्ती भास येतना फकत भासूच घेवन येना. लोहिया म्हणटात, ती आपणा वांगडां सामन्ती भास, सामन्ती भोजन आनी सामन्ती भवनूय 'घेवन' येता. अुपरांत हेच नवे जिणेची प्रतिष्ठा वाडटा. राजकारभार हेच परंपरेंत वाडिल्ले लोक चलयतात आनी हेच परंपरेंत वाडिल्ल्या लोकांखातीर चलयतात. बारीक दुबळो लोक कडेकूच पडटा. अिग्रजी राज्यांत रवीन्द्रनाथ, टिळक आनी गांधी जल्मा आयले. तांणी लोकांच्या

भाशांचो पाखो घेतलो. लोकांचे भाशेंतल्यान ते आतां संस्कृतीक आनी राजकी स्वराज्य हाडूंक वावुरपाक लागले.

स्वराज्याचो संदेश ह्या तिगांक लागून देशांतल्या बारीक-दुबळ्या लोकांमेरेन पावलो.

जवाहरलालांनी सत्येर येनाफुडें सगळी प्रक्रिया अुरफाटी केली. तांणी अिग्रजी भास आधाराक घेतली. परिणाम स्वराज्य फकत अिग्रजी जाणा जाल्ल्यांकूच मेळ्ळें. अिग्रजी जाणा जाल्ल्यां खातिरूच लपाक लागलें.

स्वराज्य गांवांगांवांनी अजून पावूंक ना ताचें कारण अिग्रजी.

लोहियांचे हे विचार आमी आमचे भाशेंत दिल्यात. लोहिया तीख अुलयताले. कोडू अुलयताले. तांगेले भाशेंतली तीखसाण आनी कोडवासाण कुशीक काडून तांगेलो विचार आमी हांगा मांडला.

ह्या विचारांत चूक आसा व्हय ?

अिग्रजांचें राज्य वचून आतां चाळीस वर्सां वयर जालीं, स्वराज्य अजुनूय गांवांगांवांनी पावूंक ना. कारण कितें ? अिग्रजी न्हय व्हय ? अिग्रजी दवरून आमी स्वराज्य चलयतले व्हय ? अिग्रजी फकत लोकांत न्यूनगंड निर्माण करतली. लोक आनी राज्य-कर्ते हांचे मजगतीं अुदासीनतायेचो अेक म्हालसागर पातळायतली. समाजवाद तर येवचोच ना. स्वराज्य सारकें चलचें ना.

अेकूच अुपाय आसा : प्रशासनांतली 'अंग्रेजी हटाओ.'

० ० ०

शणै गोंयबाब

अेकशें तेरा वर्सांपयलीं दिवचले, बालावलीकारांच्या घरांत हो भुरगो जल्माक आयिल्लो. त्या दिसा गोयांत शें-पन्नास आनिकूय भुरगे जल्माक आयिल्ले आसूंक जाय. तांचे भितल्ल्या अेकट्याचीय आमी याद काडिनात. हाचीच कित्याक काडटात ?

फाटल्या अेकशें तेरा वर्सांच्या काळांत गोयांत होच अेकलो व्हड मनीस जावन गेलो अशें म्हणूं येना. जायते व्हड मनीस जावन गेल्यात. व्हड कलाकार, व्हड संगीतकार, कवी, विद्वान, पत्रकार, राजकी फुडारी, समाज सुधारक-कितल्याश्या मळांचेर व्हड गोंयकार जावन गेल्यात.

हांतल्या कितल्याश्या जाणांचो आमी हाचो काडटात तसो अुगडास काडटात ? हो कोण आमचो ? आजो, पणजो, शेणजो ? हाचो अुगडास आमी काडचोच कित्याक ?

अेकूच जाप आसा-

हेर सगळ्यांनी आपूण कोण आनी केदे व्हड तें आमकां दाखोवन दिलें. हाणे आमी कोण आनी केदे व्हड तें दाखोवन दिलें.

हेरांनी आपणाली आमकां वळख करून दिली. हाणे आमची आमकां वळख करून दिली.

हेरां सगळ्यांची आमी स्मारकां बांदल्यांत. हाचें बांदूंक ना. कित्याक हो अजून मरूंक ना. अजुनूय तो आमकां प्रेरणा दिता. अजुनूय तो आमकां कामांक मुखार काडटा. अजून तो जितो आसा.

बाकिचे सगळे काळाच्या पोटांत गडप जाले.

जे मरतात तांचींच स्मारकां बांदचीं पडटात.

जितो आशिल्लो मनीस आमचे वांगडाच जियेता.

शणै गोंयबाबानी जेन्ना कोंकणीचो वावर हातांत घेतिल्लो तेन्ना तांच्या सांगाताक कोण नाशिल्ले. तांचे मुस्तींत लोक तांकां 'पिसो' लेखताले. पुणून ह्या 'पिश्यां'त काळापेल्यान वचून पळोव-पाची नदर आशिल्ली. जे जल्माक लेगीत येवंक नात तांचे खातीर वावुरपाची तांक आशिल्ली, 'तांचे कडल्यान आपूण कामां करून घेतलों' म्हणपाची जिद्द आशिल्ली. देखून-

तो आपणा अुपरांतच्या पांच पिळग्यांक प्रभावीत करूंक पावलो.

शणै गोंयबाबांक युगपुरूसच मानूंक जाय.

निखटो म्हा-पुरूस न्हय, युगपुरूस-कितल्याश्या पिळग्यांक प्रभावीत करपाची तांक आशिल्ली.

० ० ०

हें वर्स म्हत्वाचें

डायोसिझन बोर्ड आनी विली-लुअिझीन्य हांचो संबंद ना हें आमकां कशें कळपाचें ?

आमचो समज जाल्लो : डायोसिझन बोर्ड विली-लुअिझीन्य नाचयतात तसो नाचता.

आनी राजन् नारायण धोल-ताशे बडयता.

देखून जे विली-लुअिझीन्याच्या राजकर्णाक अुबगल्ले ते डायोसिझन बोर्डाचोय दुबाव घेवपाक लागिल्ले.

सोझराची राणी पतिव्रता आसली म्हूण अुपकारना. ती पतिव्रता कशी लोकांक दिसूंकूय जाय.

आमच्या वावराचो जेन्ना दुसरो कोण आपणाल्या राजकर्णा-खातीर अुपयोग करून घेता तेन्ना आमी आंग काडूंक जाय आनी दुसऱ्याक तोंडवशीं अुडोवंक जाय.

पुणून...

असल्यो चुको आमीय हाचे पयलीं केल्यात.

तेन्ना, डायोसिझन बोर्डाक आमी दुशण दिनात.

कोंकणी भक्तांनी अेक गजाल विसरूंक फावना-

डायोसिझन बोर्ड आमचो दुस्मान न्हय.

तो कोंकणीचोय दुस्मान न्हय.

आनी राजकी पंगड तर तो न्हयच न्हय.

अंदू वर्सा ताका कोंकणी माध्यमाच्यो शाळा अुकल्यो करप कठीण अशें दिसता जाल्यार खरेपणानशी तें कठीण अशेंच धरून आमी चलूंक जाय. अंदू वर्सा सावन ताणे के. जी. कोंकणी करपाचें थारायला आनी फुडल्या वर्सा सावन मुळाव्यो शाळा कोंकणी करपाचें अुतर दिलां जाल्यार-

आमी तांच्या अुतराचेर पातयेवंक जाय.

अुतराक पाळो दिवपी लोक हे.

तांचेर अविश्वास अक्तावप समा न्हय.

तांगेलें सरकाराकडेन किजील तें ग्रांटीविशिचें. सरकार आमचें न्हय. तरी आसतना आमकां दिसता, अंदू वर्सा सरकारान तांकां अडोवन दाखोवचें न्हय. ग्रांट दिवची- तिवूय ते म्हणटात ते भाशेन, फुडल्या वर्सा कोंकणी सुरू करतकूच दिवची... अंदुचीय त्याच वेळार दिवची.

एका वर्साची आतां आमकां मेकळीक मेळ्ळ्या. ह्या एका वर्सांत कोंकणी भाशा मंडळ, कोंकणी अकादेमी, सरकार आनी डायोसिझन बोर्ड- हांणीं मेळून क्रमीक पुस्तकां निवळावन काडपाचो, नाशिल्लीं तयार करून घेवपाचो, शिक्षकांक प्रशिक्षीत करपाचो वावर नेटान हातांत घेवंक जाय. आनी-

खरें सांगूं ? राजकर्णी लोकांच्या हातांतली कोंकणी 'सोडोवन' घेवंक जाय.

मराठी शाळा तुमी कोंकणी कित्याक करिनात असो प्रस्न करपांत अर्थ ना. सरकार कोंकणीचें न्हय. मराठीचें. मराठीच्या सरकाराकडल्यान कोंकणीक जें मेळ्ळां तें पयलीं पदरांत घालुंया आनी मागीर मराठी कडेन दिशोव करपाक बसुंया. पुणून

अग्रजीक खंयच घट जावंक दिवंक जायना.

मराठी हो मेल्लो सोरोप.

अग्रजी जिवो विखाळो सोरोप.

हुसको करपा सारकी गजाल

कालिफोर्नियांतले दोतोर संपार गेले आनी-

मेल्त्यांचो आंकडो खूब सकल आयलो.

देखून अमेरिकेंतल्या तज्ज्ञांची एक कमिटी अभ्यास करपाक लागली आनी ती निश्कर्शाक पावली की-

१९७४ वर्सा चोवीस लाख लोकांचीं गरज नासतना ऑपरेशनां जालीं. तातूंत तीनशें कोटी रुपये खर्च जालो आनी अकरा हजार णवशें लोकांनी गरज नासतना जीव होगडायलो.

ह्या निश्कर्शाचेर अमेरिकन मेडिकल असोसियेशनान आव्हान दिलें म्हूण १९७७ वर्सा परती चौकशी जाली. आंकडे मेळ्ळे ते अशे-

वीस लाख ऑपरेशनां गरज नासतना.

तीनशें कोटी रुपये खर्च.

धा हजार मर्णां- गरज नासतना.

कर्नाटक आरोग्यधामाच्या वार्ता-पत्रावयल्यान.

संकल्प ह्याच जिवितांत सिद्ध जावंक जाय अशें ना. तो अुदेलो म्हणटकूच-

तोच आपणाक मुखार व्हरपी मनीस सोदून काडटलो. आनी मुखार वचपाचोय म्हूर्त सोदून काडटलो.

भावा तुका याद आसा

भावा तुका याद आसा
त्या दिसा ?

उदक लेगीत जाल्लें रगत
आनी रगत जाल्लें हून
भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

बंदखणीचे दुखेस्त चिरे
नवे आशेन धडधडले
फिरंग्यालें मस्तें बंदेर

थरथरत समजलें
वावझडींत वेतलें म्हणून
पिंदून पिंदून

भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

मंगळाराचो आसलो दीस
पावस नेटान पडटालो

आंब्या- मुळांत गावड्या-पोर
कुडकुडत रडटालो
लोखणाचो आयलो पुरूस
खंयसाकून कोणाक खबर
ताज्या शिवा-उल्यान गेलीं
आमचीं भुजां शिवशिवून
पोंरा थोरां आयलीं धांवत
खंय साकून कोणाक खबर
भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

सोडवणीचो आयलो दीस
नीट, धीट, उठलो मनीस
सगले पास पडले तुटून
भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

कितले अशे आयले गेले
अठरा जून !

आंब्या-मुळांत कुडकुडटा
कुणव्याचो पोर अजून
भांगराचें गोंय आमचें
कितलें आसा पयस अजून !
मळबाचो माटव पिंदून
कुपांभितर गडगडून
जोगलांच्या झगझगाटांत
दडक कसो लोटून, फुटून
येवंदी परतो अठरा जून !

भावा तुका याद आसा
त्या दिसा ?
त्या दिसा अुगडासान
हड्डें म्हजें पेट्टा अजून !
भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

- मनोहरराय सरदेसाय

वाचपी कळयतात.....

मळें, पणजी
१८-६-१९९०

मा. संपादक 'जाग'

'जागा'च्या मे १९९० च्या आंकांतलें बाब जगदीश कामत हांचें 'सारस्वत ब्राह्मण समाजा'विशींचें पत्र वाचलें. आनी त्या पत्राक तुमी दिल्ली जापय वाचली. जाप वाचून म्हाका मातसो धसकोच बसलो. हिंदु धर्म, धर्मवर्तनाक आयिल्लें गादेल्लेपण, ह्या धर्मांत मातिल्ल्या नाका जाल्ल्या कर्मकांडाचो बडवाचार; अदीक करून ह्या धर्मांतली जातीप्रथा हांचेर आजवेर तुमी प्रखर सुधारकाचे भुमिकेंतल्यान कितलें तरी बरयलां. जातीप्रथेसारक्या धर्म पोखरपी गजालींचेर तर तोणके मारपाची एकय संद तुमी केन्ना सोडूंक ना. आनी अशें आसतना, जातीय नदरेंतल्यान करपांत येवपाचो, सारस्वत म्हणून, सारस्वत ब्राह्मण समाजाचो सत्कार तुमी स्वीकारतले म्हळां तें वाचून अजाप जालें. रवींद्रबाब हें बरयता काय कितें हाचोय घटकाभर संभ्रम पडलो. सत्कार स्वीकारपा-फाटली तुमी तुमची म्हूण जी भुमिका मांडल्या आनी जीं कारणां दिल्यांत तीं वाचून तर मनांतलो गोंदळ अदिकच वाडलो. तुमी कितें म्हणटात तें, आजवेरचे तुमचे विचार लक्षांत घेतल्यार, म्हजेसारक्याचे तर्कबुद्धीक पटप कुस्तारच.

तुमी म्हणटात, 'सारस्वत समाजाच्या हातांत कितल्योश्यो गजाली आसात. तांकां तांच्या लागणुकांची जाणवीक करून दिवपाक एक बऱ्यांतली बरी संद मेळटली हे उमेदीन सत्कार स्वीकारचें येवजिलां.' रवींद्रबाब, सारस्वत समाजाक ताच्या लागणुकांची जाणवीक करून दिवपाक तुमचे सारक्यांक अजूनय तुमचेव आजवेरचे भूमिकेआड वचपी सत्कार सुवाळ्याची गरज दिसता? फाटलीं चार दसकां तुमी जें कितें सांगीत आनी बरयत आयल्यात तें सारस्वत समाजान वाचूंक ना अशें तुमकां म्हणपाचें आसा? तुमच्या सुधारणावादी विचारान प्रभावीत जाल्ले, जातीचेच नदरेन सांगपाचें तर, शेंकड्यांनी सारस्वत समाजांतलें लोक आज आमचेमदें आसात. तांचोच आंकडो खरें म्हळ्यार वाडपाची गरज आसा. अशें आसतना, दुसरे समाज आपणाल्यो जातीसंस्था वा संघटना घडयतात म्हूण त्या समाजाक हापापिल्ल्या कांय पुराणमतवादी सारस्वतांक आपणालें एक कितें तरी आसचें अशें दिसप आनी तांच्या कर्तुबांक तुमी सत्काराच्या नांवान बळी पडप म्हळ्यार तर्क विसंगतीच न्हय तर थोड्याशा वैचारीक गोंदळ चेंय लक्षण कशें दिसता.

म्हज्या मतान, स्वताक फुडारिल्लो म्हणून घेवपी सारस्वत समाजाक कसलेच जातीय संघटनेची गरज ना. गोंयचे सुटके उपरांत,

गोंयांत वेगळ्यावेगळ्या जातीय समाजांच्यो जातीय संघटना निर्माण जाल्यात आनी बारीक बारीक भेद सोदून अजूनय नव्यो जाती संघटना घडत आसात. आर्विल्ले पद्दतीची लोकशाय पद्दत जंय आमी आपणायल्या थंय लोकसमाज वेगळ्यावेगळ्या जाती संघटनानी घट जावन रावप ही एक घातमारी, लोकतंत्राक जाती संस्थाचे दावणेक बांदून घालपी एक भयांकृत अवस्था. खरें म्हळ्यार अशी परिस्थिती येवची न्हय म्हूण आजवेरची सारस्वत परंपरा पळयल्यार सारस्वत म्हणप्यांनीच फुडें सरून देख घालून दिवपाची. नाय म्हळ्यार देवस्थानां आनी स्वाभ्यांची धर्मपिठां हांच्या रुपान सारस्वत समाजाच्या हातांत आजय जायतें कितें आसा. सारस्वत समाजांतल्या, दुर्बळांक वा अर्थीक नदरेन अशक्त आशिल्ल्यांक कितेंय पालव दिवपाची इत्सा आसलीच जाल्यार ह्यो आसा त्यो, धर्मपिठांसारक्योच संस्था पुरो. धर्मीक कर्मकांडावांगडाच समाजीक वावरय तांच्यांनी करूं येता. तेखातीर परतून वेगळी सारस्वत समाजाची संघटना जायच कित्याक? आनी तीय बी आयच्या बदलत्या काळांत?

गोंयांत एके जातीसंघटनेचें एक म्हयनेवार नेमाळें चलता. हें नेमाळें वाचल्यार कितें दिसता जाणात? समाजीक, राजकीय, संस्कृतीक, साहित्यीक स्वरुपाचो तांचेखातीर आनीक वेगळो संवसारच ना. आसा ती फकत ती जाती आनी तिचेव भोंवतणचें जग! खेळामळार वा साहित्यीक मळार धा वेगळ्यावेगळ्या जातींतल्या मनशांनी एकाच वांगडा लौकीक मान जोडलो जाल्यार ह्या नेमाळ्यांत वेंचून ते जातीक लागतल्यांचीच खबर आनी तुस्त-तोखणाय तितलीच येता. हेरांची खबरच नासता. जशें कितें जातीय संघटनेचें तें एक पकदस्त कोटक-एक वॉटर टायट कंपार्टमेंटच.

सारस्वत समाजानय असलीच श्रीगणेशा आनी तीय बी आतांच्या काळांत चिरीत बसचें अशें म्हाका दिसना. ह्या समाजान जाता जाल्यार दुसऱ्यांक आदर्श घालून दिवपासारकें काम करपाचें. करपाक जायच जाल्यार, सारस्वतांनी जात-पात पळयनासतना मनशांतल्या गुणांची तोखणाय करपाची. तेखातीर 'फकत सारस्वत' कांय कितें तें पळेनासतना, साहित्यीक, संस्कृतीक वा हेर समाजाक पुटवण दिवपी मळार बरो वावर करतल्यांची तोखणाय करून भोवमान करपाची नदर दवरपाची आनी ते नदरेन फुडाकार घेवपाचो. सारस्वतांची खरें म्हळ्यार तीच खरी दानत.

तरी आसतना सारस्वत समाजाक एक समाज म्हणून हेरांवरी आपणेंय कितें तरी केल्लेंच जाय जाल्यार, भौ. रवींद्र केळेकारांचो ताणी जरूर सत्कार करचा. पूण भौ. रवींद्रबाबांची सारस्वत ही जात पळोवन न्हय; तांचें साहित्य, भास आनी संस्कृतीच्या मळावयलें कर्तुत्व पळोवन. भौ. रवींद्रबाबानीय एक सारस्वत म्हूण हो सत्कार स्वीकारप समा न्हय. भौ. रवींद्रबाबांवांगडा सत्कारमूर्तीनदें श्री. चंद्रकांत केणी हांचोय आस्पाव आसा. पूण भौ. केणी हांच्या सारक्यांची गजाल वेगळी. ताणी सारस्वत म्हणून सारस्वत समाजाचो भोवमान स्वीकारप हें आजवेरच्या तांचे जाती संबंदीक भुमिकेक

(पान ९ पळेयात)

जाग : जून १९९०

: १ : एक विचार

‘Great minds discuss ideas; Average minds discuss events; small minds discuss persons.’

खंय तरी हो विचार दोळ्यांसांमकार उबो रावलो आनी विचारचक्र सुरू जालें.

आमचे भोंवतणच्या लोकांचेर नदर गेली. पति-पतिच्या. तातूंत सगळ्या पांवड्याचे लोक आशिल्ले. बारकायेन कान दिवन ते कितें उलयतात ताची सुलूस घेतली. जण एकलो आपलेच भोंवतणी घुंवड्यो काडटा अशें दिसूंक लागलें. आत्मकेंद्रीत जावन. आनी तशें करतना ते दुसऱ्यांल्योय खबरी रुचीन सांगताले. खबरी कसल्यो म्हूण ना. कसल्योय. बऱ्यो तशो वायट. पूण तांतूत तांकां समाधान मेळटा अशें दिसतालें. उलोवप म्हळ्यार तें कोणेय एके व्यक्ती संबंदान, हेंच चित्र पळेता थंय दिसतालें. दादले म्हणू नाका बायलो. सगळीं सारकीं ह्या कामांत. घरांत तशेंच घराभायर. जाता तितलींय उलोवपां व्यक्ती-केंद्रीत आशिल्लीं.

ना म्हणपाक घटनांचेर उलोवपी आसतात वेवसायीक लोक. एकाद्रो डॉक्टर आपल्या वेवसायांतलो अणभव सांगता तेन्ना कशे कशे तरेन वायटांकाराचेर उपाय केले, ऑपेरेशनां करून जीव वाटायलो— वखदां दिवन उपचार केलो तें सांगता. वकील वेवसायाविशीं उलयता तेन्ना कोर्टांतल्या तरेकवार घटनांचो पाहोच वाचता. एकाद्रो ड्रायव्हर अॅक्सिडेंटांच्यो घटना वर्णिता जाल्यार सरकारी नोकरींतलो सपाचीं वर्णनां मीठमसालो लावन करता. एकाद्रो भोंवडेकार भोंवडेंत घडिल्ल्या चमत्कारीक प्रसंगांचो तपशील दिता जाल्यार राजकारणी मनीस जाण्टेपण जाल्ल्यान ताच्या तरणेपणांत अणभवल्ल्यो राजकी घटना परत्यो परत्यो सांगता.

(पान ८ वेल्यान)

धरूनच आसा. ते आधुनीक विचाराचो प्रचार करपी आसले तरी ते जाती संस्थेकडेन उकतेपणीं एकरूप जावन वावरत आयल्यात. ते आपणाले मुमिकेचें समर्थनय करतना हांवें पळेल्यां. भौ. रवींद्रबाब, तुमचें तशें न्हय. तुमी नवसमाज रचनेखातीर सातत्यान प्रबोधन करीत आयल्यात. ह्या प्रबोधनाचो आनी जाती संघटनेक वेंग मारून सत्कार बी स्वीकारप हांचो कसोच मेळ बसना. रवींद्रबाब, वाट

आमच्या समाजांत आज अशे खुबचे थोडे लोक दिसतात की तांचें उलोवपच तत्वीक आसता. ध्येयनिष्ठ लोकांक व्यक्तींच्यो गजाली करपांत. सारस्य दिसना घटनाय ते ओगान सांगतान पूण तेंय खंयचो तरी संदर्भ आयिल्ल्यान; पूण खरे मनापासून, भान विरयत ते उलयतात ते तत्वांचेर. स्वतंत्रतायेपयलीं ध्येयनिष्ठा खर तरेन प्रभाव घालताली. आतां आमी स्वतंत्र जाल्यांत आनी आमचेमुबार व्हड आदर्शय उरूंक ना. ताका लागून तत्वांतलें सत्व ना जावन थंय स्वत्वान तकली वयर काडल्या.

आमच्या एका इश्टाची अशा वेळार याद जाता. तो आयज आमचें मदीं ना. तो आशिल्लो तेन्ना लोकांक ताचो सांगात जाय जाय सो दिसतालो. ताचो वांगड मेळचो म्हूण कांय लोक ताका पार्टीचीं आमंत्रणां दिताले. तो जेन्ना उलोवंक लागतालो तेन्ना भोंवतणचे लोक खुशाल-भरीत जावन हांस हांस हांसताले. ताचे जिबेर सरस्पतीचें वरदान आसा अशें कांय जाण समजताले. दुसरे ताच्या हजरजबाबीपणाक तोखेताले. पूण तो उलयतालो तितलेंय आसतालें व्यक्तिसंबंदान. ज्या मनशांच्या कळपांत तो ज्या स्त्रिणाक आसतालो तेन्ना तो दुसऱ्यांच्यो तावत्योबावत्यो करीत, तांचीं व्यंगां वाऱ्यार उडयत कळपांतल्यांचीं मनां रिझयतालो पूण तावत्योबावत्योवाल्यांच्या मेळांत रिगतालो तेन्ना कळपांतल्या असामींची कुतां काडून मेळ-कारांक खोशी करतालो.

फुडें केन्नातरी ताच्या सांगात्यांनी ताणें बरयल्लें जें कितें हांसोवपी साहित्य आशिल्लें तें उजवाडा हाडलें. एक पुस्तक भायर सरलें. पूण तांतल्या बरपाक कसलेंच साहित्यीक मूल्य नाशिल्लें. आनी अजाप म्हळ्यार इतलो हांसोवपी म्हूण ताणें नामना मेळयल्ली आसतनाय ताच्या त्या पुस्तकांत विनोदय वखदाक लेगीत नाशिल्लो.

— प्रा. सुमन्त केळेकार

दाखोवपी ‘महाजन’च जर अदंग्या रानांत शेणूंक लागले तर आमच्या सारक्या सामान्याची गत कितें जावपाची ?

जें कितें बरयलां तें तुमचे विशीं पूर्ण आदर मनांत धरूनच बरयलां. कितेंय चड उणें जालें तर क्षमा करची.

बरें मागून,
— नागेश करमली

—□—

संस्कृतायेची साधना

अतिहासांत
हिन्दू आनी मुसलमान

— रवीन्द्र केळेकार

मुसलमान आमच्या देशांत खूब पुर्विल्ल्या काळापसून यो-वच करीत राविल्ले. आरंवाक आमी तांकां मुसलमान म्हूण वळख नाशिल्लें. अरब म्हूण वळखताले. ते व्हांतले व्हड तारवटी आनी वन्यांतले बरे वेपारी. तांगेलो आनी आमगेलो समुद्र अेक. पुणून ह्या समुद्राचेर आमचे परस तांगेलो अदीक शेक. ते तांच्या ल्हारान ल्हाराक वळखताले. देखून ह्या समुद्राक नांव लेगीत 'अरबी समुद्र' पडिल्लें. ते तारवां घेवन येताले. वेगळे वेगळे कडलो माल हाडून हांगा विकताले आनी हांगासल्लो तरांतरांचो माल घेवन भायल्या देशांनी पावयताले. तांगेल्या ह्या वेपाराक लागून आमचे अस्तमेचे तडी वयल्या राज्यांच्या अुत्पन्नांत भर पडटाली. म्हूण हांगासल्ले आमगेले राजा तांकां सदां येवकार दीत आयिल्ले.

मलबारचे तडीर अेका काळार अरबांच्या कितल्यो-व्यो वसणुको आशिल्ल्यो.

ते मुसलमान जाले तेन्ना मुसलमान म्हूण येवपाक लागले. तेन्ना, मलबारचे तडी वयल्या हिन्दू राजांनी तांकां मशिदी आनी कन्न-स्तानां बांदपाक जमनीय दिल्ल्यो.

ते हांगासल्ल्या चलयां कडेन लग्न करताले. तांकां जीं मुरगीं जातालीं तीं मुसलमान म्हूणच हांगा वाडटालीं.

ते मुस्तींत आमच्या देशांत लोकसंख्या साप्प अुणी आशिल्ली. ते भायर, जाति-संस्था निर्मून आमी आमचो समाज अशे तरेन बांदून काडिल्लो की खंयच्याय देशांतलो, खंयच्याय वंशांतलो, खंयच्याय धर्माचो लोक हांगा खंयूय घेवन रावलो-आनी आपणाली अेक वेगळी जात घडोवन जियेवपाक लागलो-जाल्यार कोणाक कोणाचो वादि-कार जाय नाशिल्लो. हाचे पयलीं जे लोक आयिल्ले तांकांय आमी अच्यांच सुवाती दिल्ल्यो आनी ते वेगळ्यो वेगळ्यो जाती घडोवन राविल्ले. तच्या हांकांय आमी सुवाती दिल्यो.

ह्या अरबी मुसलमानांनी केन्नाच कोणाक कसलोच त्रास दिवंक ना. कोणाक तांचो वादिकार जावंक ना.

पुणून राजकी नदरेन मुसलमानांकडल्या आमच्या ह्या संबंदाक व्हडलें-शें म्हत्व ना.

मुसलमानां कडेन आमचो सगळ्यांत पयलो राजकी संबंद आयलो तो आठव्या शतमानांत. महम्मद बिन कासीम नांवाच्या अेका अरबान आमचे अुत्तर-अस्तम दिकेर आशिल्लो सिध्द नांवाचो वाटार (आयज तो पाकिस्तानांत आसा) जिखून बगदादच्या खलि-फाच्या साम्राज्याक दसयलो तेन्ना.

खरेपणानशीं, हिन्दूंक अतिहासान दिल्ली ही अेके तरेची शिटकावणी आशिल्ली : आतां घाळ रावन अुपकारपाचें ना, तुमचे शिमेर अेक झुजारी धर्म वयर सरला; ह्या धर्माचो आधार घेवन अेक बळिश्ट साम्राज्य संघटीत जालां; तुमचें पुराय जिवीत सकल-वयर करून अुडोवपाची तांक ताच्यांत आसा; तेन्ना, सादूर जायात, म्हूण सुचोवपी. पुणून हिन्दुंनी ही शिटकावणी व्हडलिशी काना-मनार घेतली ना. तिचेकडेन वचूंक जाय आशिल्लें तितलें तांचें लक्ष गेलें ना. अरबांनी घेतिल्लो वाटार परतो जिखून घेवचो म्हणपाचेंय तांकां येवजलें ना. परिणामः महम्मद बिन कासिमा आड फकत सिधी लोक झुजले. पुणून कोणाचोच आधार नाशिल्ल्यान तांकां निमाणे हार खावंची पडली. हार पडटकूच तांणीं अरबांक सांगलें, 'तुमी आतां खुशाल राज्य करात हांगा. आमी तुमकां आडखळ हाडपाचे नात. पुणून आमच्यो दोन अटी मानून घेयात. अेक, तुमी आतां कोणाक माग्चे न्हय. आनी दुसरी, आमच्या दिसपट्ट्या देव-देवस्पणांत आडखळ हाडची न्हय.' महम्मद बीन कासिमान तांगेल्यो ह्यो दोनूय अटी मानून घेतल्यो आनी तांकां सांगलें, 'आमच्या खलिफाच्या साम्राज्यांत किरिस्तांवांच्यो अिगर्जी, ज्युदेवांचे सिनॅगाॅग आनी पारश्यांच्यो अगियारी आसात तशीं तुमचीं हिन्दुंचीं देवळांय सुरक्षीत अुरतलीं.'

महम्मद बीन कासीम अितलें सांगून वोगी रावलो ना. ताणे जांचीं घरां लुटिल्लीं तांकां जाल्लें लुकसान ताणे भरून दिलें. मोडिल्लीं देवळां परतीं बांदून काडपा खातीर तांकां दुडवांचो आधार दिलो. अितलेंच न्हय, तर नवे राजवटींत ताणे हिन्दूंक बऱ्यो बऱ्यो चाकऱ्योय दिल्यो.

लोकांकडल्यान कर वसूल करपाचो वावर नवे राजवटींत वडशे मित्री ब्राह्मणूय करताले.

खलिफाचें साम्राज, खरें म्हळ्यार बिनाचे शिमे सावन आटलाईक म्हा-सागरामेरेन पातळ्ळें. तातूंत अफघानिस्तान, अिराण, अिराक, अरबस्तान, पुराय मध्य आशिया, अजिप्त, अुत्तर आफ्रिकेचो सगळो वाठार, पुर्तुगाल, स्पेन, फ्रांसाचो दक्षिणेकडचो वाठार-येदोय हो संवसार आसपावतालो. येदें व्हडलें साम्राज्य हाचे पयलींय केन्ना संवसारान पळोवंक नाशिल्लें. अपुरांतूय केन्ना पळेलें ना. ह्या साम्राज्याक सिधांत येवन थांबपाक कारण नाशिल्लें. ताच्यान जाय जाल्यार, हिन्दुस्तानांत पातळूं येतालें. पुणून महम्मद बीन कासीम मुखार पातळ्ळो ना. सिधा अपुरांत ताणे लागसारचें वेपारी केन्द्र मुलतान घेतलें आनी मुखार पातळपाचें सोडून दिलें. अरब लोक सिधांत आनी मुलतानांत आयिल्ले ते थंयच थांबले. मुखार कित्याक पातळ्ळे नात, हाची अतिहासाकडेन सारकी जाप ना. वा म्हणुंया, दोन तीन जापो आसात. तांतली अमकीव खरी अशें म्हणूंक येना.

एक खरें, हे घुरये अपुरांत सुमार दोनशें पांसस्ट वर्सा मेरेन कोणाचीव नदर आमच्या देशाचेर पडूंक पावली ना. कोणाचीव घुरी ह्या काळांत आयली ना.

अवचीत धाव्या शतमानाचे अखेरेक गझनीच्या महम्मदाच्यो घुरयो सुरू जाल्यो. पयलो महम्मद- महम्मद बीन कासीम अरबी आशिल्लो. जाल्यार हो दुसरो महम्मद तुर्की आशिल्लो. तो खलिफाच्या साम्राज्यांतल्यान फुटून भायर सरिल्लो आनी अफघानिस्तानांत ताणे आपणालो शेक घट केल्लो. अतिहासकारांनी ह्या महम्मदाचीं जीं वर्णनां केल्यांत तीं वाचतकूच तो धर्मकोल्ली आशिल्लो अशें दिसता. मुसलमान धर्म पातळावपा खातीर तो हिन्दुस्तानांत आयिल्लो आनी हिन्दुंचीं देवळां तो तेच खातीर मोडटालो अशें दिसता. तो धर्मकोल्ली आशिल्लो. ना म्हणूंक येना. तो मुसलमान धर्म पातळावंक सोदतालो, हे विशींय दुबाव ना. देवळां मोडटकच 'पुण्य' मेळटा अशें ताका ताच्या धर्मान सांगिल्लें, म्हण तां देवळां मोडटालो, हेंय ना म्हणूंक जायना. पुणून हिन्दु-स्तानांत ताणे आपणाल्यो घुरयो ह्या बुद्देशान घालूंक नाशिल्ल्यो, हेवूय विसरूंक जायना. हिन्दुस्तान घेवपा खातीर तो हांगा येवंक नाशिल्लो. हिन्दुस्तान घेवपाचे ताच्या मनांतूय नाशिल्लें. ताचे कडेन आशिल्लें अफघानिस्तानूच ताका सांवाळपाचें आशिल्लें. ते खातीर ताका दुडू जाय आशिल्लो. भांगर रुपें जाय आशिल्लें. ताका आपणालें राज्य गिरेस्त करपाचें आशिल्लें आनी भांगर रुपें हिन्दुस्तानांत घे म्हण भरलां अशी ह्या देशाची ते मुस्तींत नामना आशिल्ली. तें लुटपा खातीर तो आयिल्लो. भांगर रुपें चडांत चड हिन्दुंच्या देवळांनी अकठांय जातालें. म्हण तो देवळां लुटटालो. ताणे मथुरेचेर घुरी घालून थंयचीं देवळां लुटिल्लीं. थाणेश्वर, कनौज हांगासल्लीय देवळां लुटिल्लीं. सोमनाथूय लुटिल्लें. आनी खूब भांगर रुपें अकठांय केल्लें.

देवळां लुट्टा आसतना तो मूर्ती फोडटालो आनी आडावपाक आयिल्ल्यांक कचाकच कातरूनय बुडयतालो. सोमनाथाच्या देवळांत ताका चडांत चड भांगर रुपें मेळ्ळां आनी हांगाच ताणें चडांत चड

लोकांक-सुमार पन्नाम हजार लोकांक-कचाकच कातरून बुडयतात.

तो आयला आनी गेला. पर्थून आयला, पर्थून गेला. कि. स. १७७ पसून १०३० मेरेनच्या काळांत ताणे कितल्यो-श्यो घुरयो घाल्यात. तांळांची धाड येवची तशी-शी कितें वर्सान वर्स ताचो घुरी येवची. लोक ताचें नांव घेनाफुडें थरथरतालो. १०३० त तो भायर पडिल्ल्याची खबर हांगा पावल्या तेन्ना लोकांनी सूड कडून मुक्तार सोडला. अितलें ताणें हांगासल्ल्या लोकांक नाका-पुरो केल्लें.

हांगा एक गजाल मुजरत लक्षांत दवरूंक जाय-

तो घुरयो घालून हांगा येतालो तेन्ना ताणेल्या सैन्यांत फकत मुसलमान आसताले, अशें म्हणूंक येना. हिन्दूय आसताले. हिन्दू शूर. ते भायर स्वामी-भक्त. जाचें मोठ खालां ताचो केन्नाच घात मारचे नात, असो ताचो समज जाल्लो. देखून तो आपणाल्या सैन्यांत हिन्दुंचीय भर करतालो. महम्मदाचें हें धोरण मुखार ताच्या पुतानूय चलयल्लें. आपणाल्या खासा भावाक 'जाग्यार हाडपा' खातीर पुतान राव नांवाच्या एका स्वामी-भक्त हिन्दूक हाचे आड झुजपाक धाडिल्लो. टिळक नांवाच्या एका हिन्दू कडेन ताणे न्याय-दानाचें काम दिल्लें. हो टिळक खासा मुसलमानांचे हातपांय कातर-पाच्यो ख्यास्ती फर्मायतालो. गझनीची सेवा करपाक हिन्दूंक कांय अडचण दिसली ना जाल्यार ताचे दोनूय अर्थ जातात. एक तर हिन्दूंक कोणाची सेवा करची आनी कोणाची न्हय-कोण आपलो, कोण पेलो-हाचो पात्सो नाशिल्लो वा महम्मदाचें जे विव्र अतिहास-कारांनी आमचे मुखार दवरलां तें तांचे मुखार नाशिल्लें. तें खरें नाशिल्लें.

महम्मदाच्यो अितल्यो घुरयो येवनूय लक्षांत दवरपा सारकी गजाल म्हळ्यार-

आमचे देशी राजा सादूर जावंक पावले नात. ते घाळ ते घाळूच बुरले. हे मुखार अतल्यो घुरयो येवच्यो न्हय म्हण आमां सगळ्यांनी अकठांय येवन संघटीत जावंक जाय म्हणपाचें अकल्याय सभाण्याक केन्ना येवजलें ना.

अपुरांत आनीक दोनशीं वर्सा गेलीं.

अवचीत बाराव्या शतमानांत ११८२ च्या अदमासाक आनीक एकलो महम्मद- महम्मद घोरी, झुजशुगत आयलो. हो अरबूय न्हय, तुर्कूय न्हय. पठाण आशिल्लो. आदल्या तुर्की महम्मदा भाशेन तो येवन वचपाक येवंक नाशिल्लो. तो हिन्दुस्तान घेवपाकूय आयिल्लो.

अुत्तर भारतांत त्यावेळार एका परस एक शूर राजा आशिल्ले. माळव्यांत परमार आशिल्ले. सोळंकींचें गुजरात काठिया-वाडांत राज्य चलयल्लें. गुहिलींचें मेवाडांत चलयल्लें. अजमेर-दिल्लीच्या वाठारांत चौहानांचें चलयल्लें. कनौजचें राज्य जयचंदा-कडेन आशिल्लें. पुणून हांचे भितरल्या अकल्याकूय महम्मद घोरीच घुरयेचो अर्थूय समजलो ना, म्हत्तूय कळ्ळें ना. चक्रवर्ती राजा जावपाखातीर तांगेली पुराय शक्त एकामेकां आड झुजापांतूच खर्चल्ली. ते एकामेकांक बुद्द शिकोवपांतय गुल्ल राविल्ले. हांच्यांतलो

वें ची क जा य रा तो

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता

अँयर-कंडिशनड कुडिंची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडे गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स,

निरंकाल मार्ग, फोंडे गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

Shree Bholanath Saw Mills

✳ Forest Contractors &
Timber Merchants,

✳ Truck Owners & Handling
✳ Transport Contractors,

Nirankal Road, Ponda-Goa 403401

Phones : Resl. : 291

Offi : 159

वसंत तुकाराम प्रभु

टूकां-धनी आनी प्रगतीशील शेतकामती

निरंकाल मार्ग, फोंडे-गोंय ४०३४०१

आमचे कडेन टोपर भाड्याक मेळटात.

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

अकलोच महम्मदा आड झुजपाक मुखार सरलो. तो म्हळ्यार, पृथ्वीराज चौहान. ताणे महम्मदाक पयले फावट परतिलो. पुणून तो त्याच दिसांनी आनीक अेका कामांत घुस्पल्लो. कनौजचो जयचंद ताचो दुस्मान. पृथ्वीराजान जयचंदाचे धुवेक- संयोगितेक स्वयंवरांतल्यान पळोवन व्हेल्ली. जयचंदाक हाची तिडक. पृथ्वीराजाक बुद्द शिकोवपाखातीर जयचंद महम्मद घोरीक मेळ्ळो. आनी दुसरे घुरये वेळार पृथ्वीराजाक झुजांत हारोवन ताणे महम्मदाच्या हातान ताका मारंकूय लायलो. आमचे भितरले धोर्शिचो तिसरो लाव घेता हो विवेक जयचंदाक नाशिल्लो. (कसो आसतलो ! राजाच तो !) परिणामः पृथ्वीराजाक अुडोवन दिल्लीच्या तख्तार महम्मद घोरी बसलो. आनी पंचवीस वर्सां भितर ताणे पुराय अुत्तर हिन्दुस्तानाचेर आपणालो शेक पातळायलो.

तेन्ना पसून- म्हळ्यार, १२०६ सावन १८५८ मेरेनच्या सुमार साडे सशीं वर्सांच्या काळांत दिल्लीच्या तख्तार, ह्या ना जाल्यार त्या घराण्यांतले- मुसलमान बसल्यात. आनी अुत्तर हिन्दुस्तान तांच्याच हातांत अुरलां. अेकलो आयला. तो मातसो थीर-थावर जाला. म्हणटासर दुसरो घुरी घालून आयला. हाका अुडयला आनी आपूण तख्तार बसला. हो मातसो थीर-थावर जाला. म्हणटासर तिसरो आयला. हाका अुडयला आनी आपूण बसला. हे भाशेन, १२०६ सावन १५२६ मेरेनच्या काळांत

दिल्लीच्या तख्तार पांच घराण्यांतले लोक बसल्यात. तांतले गुलाम, खिलजी आनी तुघलक हे तुर्की. सय्यद अरबी जाल्यार लोदी पठाण. निमाणो आयलो तो बाबर. तो बापायचे वटेन तुर्की. तैमुरलिंगाचो वारस. जाल्यार, आवयचे वटेन मोगल चेंगिझखानाचो वारस. १५२६ त लोदींक अुडोवन ताणे दिल्लीचें तख्त घेतिल्लें तें अुपरांत तीनशें बत्तीस वर्सां ताच्याच घराण्याच्या हातांत अुरलें. १८५८ ह्या वर्सा अिग्रजांनी निमाण्या मोगल सम्राटाक- बहादूर शाह जफर हाका- धरून बंदखणींत घाला तेन्नाच हिन्दुस्तान मुसलमानां शेकांतल्यान मेकळें जालां.

पुणून इंग्रजांच्या हातांत गेलां.

म्हळ्यार, तव्या वयल्यान रांदनींत पडलां.

ह्या साडे स-शीं वर्सांच्या अितिहासाकडेन मातशें निर्विकार नदरेन पळेंत जाल्यार अेक गजाल नदरेंत भरूंक जाय-

ह्या साडे सशीं वर्सांत मुसलमानांनीच मुसलमानी राज्यां अुडयल्यांत. मुसलमानांनीच मुसलमानांक मारल्यात. खरेपणानशीं हीं झुजां देशी विदेशी हांचे मदलीं आशिल्लीं. जें राज्य पडलां तें मुदलांत विदेशी लोकांचें आशिल्लें जाल्यारूय तें हांगा थीर थावर जाल्लें. देशी जाल्लें. हें देशी राज्य देशी जावपाक आयिल्ल्या दुसऱ्या अेका विदेशी राजान अुडयलां. हीं देशी विदेशी झुजां जाल्यांत तेन्ना दिल्लींत रगताचे पाट व्हांवल्यात. सगळेंच रगत हिन्दुचें

आशिल्ले अशें म्हणूंक येना. हिन्दू-मुसलमान दोगांयचें रगत अकामेकांत भरसून दिल्लींत व्हांवलां. नादिरशहान घुरी घाल्या तेन्ना ताणें दिल्लींत पांच लाख लोकांक कचाकच कातरून बुडयल्यात. पांच लाखांतले तीन लाख मुसलमान आशिल्ले म्हणटात.

आनीक अंक गजाल मतींत धरूंक जाय.-

दिल्लीच्या तख्तार बसून मुसलमानांनी साडे-सशीं वर्सां राज्य केलें खरें. पुणून तख्तार मुसलमान आशिल्ले अितलोच ताचो अर्थ. तांगेलें राज्य 'मुसलमानी' आशिल्लें अशें म्हणूंक येना. 'कुराणा'क धरून अकल्याचेंय राज्य चलूंक ना. 'खलिफा'क तें जमलें. कित्याक, तांगेली प्रजा सगळी मुसलमान आशिल्ली. आमची प्रजा सगळी मुसलमान न्हय. देखून मुसलमानी धर्मांत हांगा राज्य चलोवंक येवपाचें ना' अशेंच सगळ्यांचें मत जालां. कांय कर्मठ अुलेमांनी मदीं मदीं राज्य करतल्यांक सांगलां : 'जांचेर आमी राज्य करतात ते लोक आमचे न्हय. तांकां मुसलमान करून आमचे करून घेवंक जाय. ते बगर आमच्यांनी तांकां संरक्षण दिवंक जावचें ना.' तेन्ना तेन्ना राजांनी तांकां 'धर्म वेगळो आनी राज्य कारभार वेगळो. अरबस्तानांत धर्माक धरून राज्य करूंक येत. हांगा जमपाचें ना' अशीच जाप दिल्या. कांय अतिहासकार म्हणटात : मुसलमानांनी राज्याचो आनी धर्माचो संबंद जोडलो ना, देखुनूच ते अितलीं वर्सां हांगा तिगूंक पावले. ना जाल्यार खीणभर लेगीत तिगूंक पावचे नाशिल्ले.

मोगल सम्राटां भितरलो अंक अकबर. ताणें वेगळ्या वेगळ्या धर्म-मतांच्या लोकांक अकठांय हाडून तांचे मजगतीं अंके तरेचो समन्वय घडोवन हाडपाचो यत्न केल्लो. पुणून ताचे पयलीं मोगल साम्राज्य जाणें सुरू केलें त्या बाबरायूय धर्म-समन्वयाचें मुळावण घाल्लें अशें म्हणूंक जाय. बाबराच्या शिरंवांनी तैमूर आनी चेंगोझ-खान दोगांयचें रगत घोळटालें. खरेपणांनशीं ताणें कर्मठपणान लोकांक मुसलमान करपाचो वावर करपाचो. पुणून तो लेगीत धर्म पातळावपा परस राज्य करप म्हत्वाचें अशें मानतालो. ताणें मरचे पयलीं आपणाल्या पुताक-हुमायुनाक-अुपदेस केल्लो; फकत तोंडान न्हय, बरोवन दिल्लो. तांतूत तो म्हणटा-

'राजाधिराज जो अल्ला ताणें आमकां राज्य करपाक असो अंक देस दिला की जातूंत अका परस अदीक धर्माचे लोक रावतात. अल्लाचे हे आमचेर मोटे अुपकार जाल्यात अशें मानून राज्य करतना, पुता, कोणाच्योच धर्मीक भावना दुखवच्यो नात हाची जतनाय घे. न्याय दितना कोण खंयच्या धर्माचो हें पळेनासतना तटस्थतायेन बऱ्याचोच निर्णय घे. प्रजेचे आनी राजाचे संबंद बरे अुरुंक जाय. ते खातीर कोणाच्याच धर्मस्थळाचेर आगळीक जावची ना हाची जतनाय घे. सगळ्यांक आपापणाल्या धर्मा प्रमाण चलपाची मेकळीक दी. गायो मारतकूच हिन्दू दुखावतात. देखून गायो मारूं नाका, कोणाक मारंकूय दिवं नाका. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें : अिल्लामाचो प्रचार करतलो जाल्यार तरसादेचो आधार निखालूस घेवं नाका. मोगाच्या आधारागन काळजां जीख. धर्म प्रसारा परस काळजां जिखप हें म्हत्वाचें.'

ह्या अुपदेसांत आनीक अंक म्हत्वाची गजाल आसा : शिया आनी सुन्नी हांच्या झगड्यांत पडूं नाका. हीं झगडीं अिल्लामाची (मुसलमान धर्माची) दशा काडटात.

हाचो अर्थ मुसलमान राजा सगळेच बाबर वा अकबर हांचे सारके अुदार मत्ताचे आशिल्ले असो न्हय. ह्या साडे मशीं वर्सांत धर्मकोल्ली राजाय दिल्लींत जावन गेल्यात. तरसादेच्या आधारागन धर्म पातळावपाचो- वा हिन्दुंचीं देवळां मोडपाचो- वावरूय तांणीं किवाट्यान केला. पुणून सामान्यतायेन धर्म पातळावपाचो वावर हो आपणालो खरो वावर-वा होच अंक आपणालो वावर-अशें चडशें कोणे केन्नाच मानूंक ना. महम्मद घोरीन जायत्या जाणांक मुसलमान केल्ले. पुणून अका 'फटिच्या' धर्मांतल्यान सोडोवन तांकां 'खरेल्या' धर्मांत हाडपाची मोख धरून न्हय. कोणे बंडखोरी केल्या तेन्ना ताका ख्यास्त म्हूण तागेलो धर्म ताणें 'बुडयला.'

बंडखोरांक निश्ठुरपणान चिड्डुपाचें काम सगळ्यांनीच केलां. हिन्दुंनी लेगीत.

मागीर, कितलेशे हिन्दू वाटून मुसलमान कशे जाले ? ह्या प्रस्नाक तीन जाणो आसात-

१. थोडे भोव तरसादेक भियेवन जाले.

२. वयल्या वर्गांतले लोक जहागीर मेळटली, पदवी मेळटली असल्यो वेव्हारीक मोखी मुखार दवरून जाले. आनी-

३. हिन्दू समाजांत जे अपमानांत जीण जियेताले ते-अस्पृश्यां भितरले खूब जाण-मनीसपणाचो भौमानाची जीण जियेवंक मेळटली हे हावेसान जाले.

हांचेर मुसलमान अवलियांचो प्रभाव आशिल्लो. ते हिन्दू समाजाक खोंट मारून भायर सरल्यात.

बरें, हिन्दू राजा गेले आनी मुसलमान आयले म्हूण प्रजेक दुख्ख जालां व्हय ? ना. अंक तर हिन्दुंनी राज्याचेर कोण आसचो, कोण नासचो हाचो पात्सो केन्नाच धरूंक ना. आनी दुसरें, मुसलमान राजां परस हिन्दू राजा बरे, अशें म्हणपाची संदूब आमच्या राजांनी तांकां केन्ना दिवंक ना. हिन्दू राजा निश्ठुरपणांत केन्नाच फाटीं रावूंक नात. तांतूत, परतो, मुसलमानी राजवटींत हिन्दूंक न्याय तरी मेळटालो-मुसलमानां आडूय मेळटालो. हिन्दू राजांचा न्याय तांच्या कोल्लाचेर निबून अुरतालो. तांच्या राज्यांत सत्याक न्याय मेळटलाच हाचें खरेपण नाशिल्लें.

हिन्दुंची निश्ठा मेळ्ळी जाल्यार मुसलमान राजा तांचे वाटेक वचनाशिल्ले. तांकां आपणाल्या राजकारभारांत बऱ्यो बऱ्यो चाकऱ्योय दिताले.

पुणून-

ह्यो जाल्यो अतिहासांतल्यो वयले वयल्यान दिश्टी पडपी घडणुको. वयल्या वयल्यान दिश्टी पडपी ह्या घडणुकांक अितिहास सोंपना. अितिहासाचें आनीक अंक आसा. तें गयेंतले फाल्गू न्हंये भाशेन भितरल्यान व्हांवता. हें ताचें आंग वयल्यान दिश्टी पडलें ना, तरूय म्हत्वाचें. तें भितरले भितर तरातरांचो खेळ खेळटा.

हिन्दू-मुसलमानां मजगतीं तें कमले तरेचो खेळ खेळलें हें फुडल्या आंकांत पळोवंया.

-३-

बायलां-व्यथा

— शान्ती प्रभू तेंडुलकार

परच खंय तरी खबर वाचली : एकासारकीं तीन सप्ताकां-मेरेन एके चवदा वर्सां पिरायेचे सान चलयेचेर आगळीक करपी एका मनशाक, तिणेंच फाराच्यो गुळयो घालून जितो जिवो मारून उडयलो. ही गजाल घडली खंयच्या तरी येवरोपी देशांत. कायद्याचे नदरेन तो खर गुन्यांव आशिल्लो. खबऱ्यां-पत्राक ती बाँक्स आय-टेम न्यूज. कांय वाचपी हेर खबऱ्यांवरीच ती एक खबर म्हूण तिका व्हडलेशें वाल दिवचे नात. कांय जाणांक मात तो यवजणेचो विशय जातलो. भारतांत अशे तरेचीं प्रकरणां वडिल्लीं काय अजुनय दिसूंक लागूं नात. हांगा दादलेच बायलांक लासून नाजाल्यार दुसरें कितेंय करून मारून उडयतात. हांगा खुनी बायलो चडशो दिसनात. ना म्हळ्यार हाका आदवाद आसतीत. पूण कुल्लीं भारतीय बायलांचेर नदर उडयल्यार दिसता तें चित्र वेगळेंच आसता. तीं सती गेल्लीं दिसतात. घोव सुरांटो, वेबदो, जुगारी कसोय आसूं, तो वडांपुनव करतात. म्हाका जाल्यार एके कडेन दोन बायलांचो एक घोव आनी दोगीय बायलो वडांपुनव करतात असो काँमीक देखावय दिसला. 'जल्मजल्माक होच घोव आनी हीच सवत मेळची' अशें बी जण-एकली मागता काय कितें, सागूंक कठीण. हानुंतलीं फकाणां कुशीक सारून पळेंलें जाल्यार अशें दिसून येता की भारतांत आयज सादार-णपणान बायलांच्यो दोन तरा दिसतात. तिसरीय एक तरा झळकता पूण सारकी बरी फुडें येवंक ना. हांतली पयली तरा म्हळ्यार सामकी भारतीय दायजाक घट वेंगावन ब्रशिल्ली बायल. ही बायल-मनीस वयांत येनाफुडें आवयबापायन थारायल्ल्या चल्याभुरग्याकडेन हूं वा चूं करिनासतना लग्न जाता, जल्म आसासर ताचे वांगडा संवसार करता, भितरले भितर जातात तीं झगडीं वाडयनासतना जाता तितली तडजोड करून, मना गांठावन ताचे वांगडा दीस सारता, तागेल्या भुरग्यांक जल्म दिवचो दिवन तांकां वयर काडटा, ताचे पुराय गूण-दुर्गूण मोन्यांनी सोंमता आनी ताचे पयलीं अशाचें म्हूण वडां-पुनव, गौरी पुजा बी कांयच चुकयनासतना, आग्वो जल्म घालयता. दुसरी तरा म्हळ्यार आयची शिकिल्ली सवयिल्ली, सुदारिल्ली बायल. ह्या सुदारिल्ल्या बायलांतय जायत्यो तरा आसात. सामान्यपणान मिर्विस करपी ह्यो बायलो. परंपरीक तरेनच जगतात. पूण खासा आस्पतीन कोणाचेर मार ना जाल्ल्यान अदीक करून वाडगल्ल्यो दिसनात. संवसाराक त्यो अर्थीक आधार

बायलांची वाट लागपाच्या कामांत दादलेच न्हय जाल्यार बायलोच अदीक जापसालदार आसतात. एकाद्रे 'सुन्दरकाये सर्ती'त कोणेंच वांटो घेतलो ना जाल्यार दुसऱ्या वर्सा सावन ती सर्त बंद पडूं येता. पूण अशें घडना. मे सुंदरी, जून सुंदरी अशे भाशेन म्हयन्यामाल सुन्दऱ्यो निर्माण जातात आनी हें सुन्दरकायेचें मोल सोदपी बायलोच बिनमोलाच्यो जावन पडटात.

दिता जाल्ल्यान तांचेर चडकरून तसो घोवाचो शेक उरूंक पावना. पूण कांय कडेन पळयल्यार बायलांचें अधःपतन करपाच्या कामांत बायलोच जापसालदार आसतात अशें आयज आमच्यानी म्हळेबगर रावूं नज.

हालीं तेंपाक खूब कडेन 'सुन्दरकायेच्यो सर्ती' जातात. ह्या सर्तिनी फकत Physical beauty म्हळ्यार कुडिची सुन्दरकाय तितली पळेतात. गुणांचे जावं मनावे सुन्दरकायेचो थंय आस्पाव जायना. देखून उण्यांत उणीं वस्त्रां आंगार चडोवन आनी चडांत चड आंग उकतें उडोवन ह्यो सर्ती जातात. आनी तांच्यांतली मागीर खरी सुंदरी वेंचून काडटात. फाटीं खंयच्या तरी एका शेनवारा टि. व्ही चेर चुकून मराठी सिनेमा पळेवल्लो. भितर एक बायल-मनीस दुमरेक सांगता, 'अग, पुरुषाच भूषण कर्तुवांत, स्त्रीच सौंदर्यांत असत.' ही गजाल सिनेमांतलो अशें म्हणून तिचें व्हडलेशें लागून घेवपाचें न्हय अशें म्हणून चलचेंना. सिनेमांतय जाल्यार कितेंय तरी बरी देख दिवपाची आसता. हेच संदर्भांत बायलांचेर यवजिल्लें जाल्यार ह्यो दोगीय बायलो हांगा कितें ज्यो उलयल्योत ताचो अर्थ तांकां सारको बरो कळ्ळा ना काय कितें, काय तांचेलागीं आनीक कसलीच सुन्दरकाय ना म्हणपाचें ? पूण हो प्रस्न हांगा तांचेव पुरतो उरना. पुराय बायलजातिचो जाता. पूण बायलांकव हाची जाण ना हें खेदान म्हणचें पडटा.

बायलांचो उपेग जायरातबाजी करपाखातीर परी-परीन जायत आसता. एकाद्रे कंपनीच्या लुगटाची जायरात करतना अमकेच तरेचें खोमीस घाल्लो दादलो आनी ताच्या आंगार पडिल्ली तेच कंपनीची लुगटां न्हेसिल्ली एक बायल दिश्टी पडटा. शेवींग क्रीम सारक्या वस्तुंची जायरात करतना थंय बायल कित्याक जाय तें समजना. आनी टी. व्ही. चेर सद्या आमी एक जायरात पळेतां. दर्याचे देगेर सामक्या उण्या वस्त्रांतली आनी मादक द्रव्यांची एक तरनाटी वल्लेरार बसून सहज तरेन 'एनी थिंग करेगा फॉर गोक्वू' अशें सेक्सी आवाजान सांगता. तें आयकून मस्तक सणसणटा, तिडक मारता. पयशाखातीर हीं बायलां आपणाकव पावणेर काडटात अशें दिसूं लागता.

बायलांची अशी ही वाट लागपाच्या कामांत दादलेच न्हय जाल्यार बायलोच अदीक जापसालदार आसतात. एकाद्रे 'सुन्दरकाये सर्ती'त कोणेंच वांटो घेतलो ना जाल्यार दुसऱ्या वर्सा सावन ती सर्त

बंद पडूं येता. पूण अश घडना. मे सुंदरी, जून सुंदरी अशे मशेन म्हयन्यामाल सुंदर्यो निर्माण जातात आनी हे सुंदरकायेचें मोल सोदपी बायलोच बिनमोलाच्यो जावन पडटात.

फाटीं कला अकादमीन एक ग्रीक शोकांतिका सादर केल्ली. नांव सारकें बरे यादींत ना. पूण ते 'मिडिया' आसूंक जाय. हातूंत एक बायल सूड घेवपाचो आसल्यार कितें करूंक शकता तें दाखयलां. होच तिचो गूण ५० टक्के बऱ्या कामाक उपकारायलो जाल्यार बायलमनीस मळबायेदें कर्तुत्व करपाक इल्लीय उणी पडपाची ना हातूंत दुबाव ना.

कर्तुव्य बायलां म्हूण भारतांतल्या बायलांची नामावळ पळेळी जाल्यार ती खुबच ल्हान जातली. पूण सामक्यो हीण थरार पावन बायलजातिचें नाक कातरपी बायलांचो आंकडो मात त्या मानान खुबच मोटो आसतलो. एके वटेन आपल्या गुणांनी बायलमनस कीर्तीचें तेमक. गांठटा जाल्यार दुसरेवटेन आपल्या देहाचें भांडवल करून जीण सारता. कुडिचे भोवस्ताळे करपी ह्यो बायलो अवेरेक खंयच्या थरार पावत म्हणटा तें सांगूंक येना. नसाय करपाचे, सूड घेवपाचे वृत्तीक पोमवण मेळटा आनी हातुंतल्यानच मागीर 'मिडिया' सारक्यो शोकांतिका घडून येतात. त्यो मागीर ग्रीक शोकांतिका उरनात, युनिव्हर्सल जातात.

बायलां ही एका काळार दादल्याची प्रापटी आशिल्ली-आज तशी ती भावना उकतेपणान सांगपाक खंयच्याच दादल्याक काळीज जावचें ना. अशें आसुनय कांय कडेन अजून 'दोती' खातीर छळप, छळून, छळून घरा भायरी करप, मारू मारून जीव घेवप हे सारक्यो गजाली घडत आसतात आनी हाकाय अदीक प्रमाणांत बायलांच जापसालदार आसतात. बायलांचे उदरगती आड वावुरपी बायलांच आसतात. बायलांक बादिकार अदीक करून बायलांचोच जाता. टी. व्ही वयल्यो जायराती, सिनेमा बी पळोवन चल्यांविशीं जावं बायलांविशीं तरनाटे आपणालें मत्त घडयत आसतात. घरची फाटभूंय आसताच. पूण सगळ्याच घरांनी निरोी वातावरण नासता. थंय बायलमनशांक तितलिसी मानाची सुवात नासता. ताचोय परिणाम तसल्या घरांतल्या तरनाट्यांचेर जाता आनी मागीर समाजांत वावुरपी हेच तरनाटे चली म्हळ्यार फकत एकेच नदरेन तिजपाची वस्त अशें समजूं लागतात. कांयजाण हाका आडवाद आसतात. पूण सरसकट ते प्रवृत्तिचे लोक खंयच्याय समाजीक संबंदाकय हेच नदरेन पळेयतात. तांचें कारण तांच्या दोळ्यांची अवतिकाय तसल्याच वातावरणांत घडिल्ली आसता. आपणांवयल्यान ते हेरांक पारखितात. आनी ताका लागून निमित्त्याक कारण जाता. एकाद्री भडक माथ्याची बायल खंयच्याय थरार पावंक शकता. एका खंयच्याय दादल्याचो राग समाजाचेर का पाचो यत्न करता आनी तातूंत मागीर सूड-कांटो काडपी बायलेचें एक आगळेंच भयंकृत रूप मुखार सरता. सुरवेकच दिल्ले ते खबरेतली ती चवदा वर्सांची आगळीक जाल्ली चली कायद्याप्रमाण निर्दोश सुटूं शकता. पूण हे फुडें जिणेचे यात्रेंत दिसतल्या दर एका दादल्याक ती दुबावान, रागान आनी तिरस्कारानच पळेयतली.

हाचें कारण तिचे जिणेची सुरवातच दादल्यान केल्ल्या अत्याचारान जाल्ली आसा. असल्यो कितल्योश्योच बायलो समानांत आसूं येता. आनी हे अत्याचार निखटे कुडीवेरच जाल्ले न्हय जाल्यार माचेर जाल्ले आसतात. मानसीक अत्याचार देहाच्या अत्याचारापरस अदीक भयंकर आसतात.

दादल्यां-समाज आयज जावंक जाय तसो अजुनय मावचीत जाल्लो दिसना. बरे वरे बरोवपी लेगीत बायल म्हळी की मनीशी लिखणी धीळ सोडून बरोवंक लागतात. ती जशी काय एक भगल मारपाची, फकाणाची वस्त जाल्लेवरी. कांय दिसां फाटीं एका दिसाळ्यांत चंद्रिका केनिया विशीं बरयतना बरोवप्याक अशेच तरेची लूव आयिल्ली दिसताली. ती राजकारणांतली बायल म्हूण तिच्या राजकी विचारांचेर कितेंय बरें बास्कळ बरेयल्यार हरकत नाशिल्ली. पूण तिचें रूप, तिची वैयक्तीक जीण बी गजालींत ताणें पडूंक नाका आसलें. पूण तशें ताणें करचें सोडून आपणाल्या काळजांत जाल्लो बोवाळ लिखणींतल्यान कागदार उतरायलो आनी आपल्या प्रमाणीकपणाची गवाय दिवन भिकलो जालो. ह्याच बरोवप्यान उपरान्त बरयल्लो पाकिस्तानचो प्रधानमंत्री बाय बेनझीर भुट्टो हांचेवयलो लेखय असलेच तरेचो आसलो. तिचीं भुरगीं, तिचो घोव, तांकां ती कशी सांबाळटा बी गजालींत ताणें अदीक मन ओतिल्लें. तिचे वांट्याचो तो कोणूय दादलो आशिल्लो जाल्यार ताचे ते विनोदी, फकाणे शैलीक तितलिसी धार केन्नाच येवंची नासली हें सांगपाची गरज ना.

'नाच ग घुमा' हें माधवी देसाय हांचे आप-जिणेतलें एक प्रकरण वाचलें तेन्ना गोंयांतलो आपली जाव आनी मांय हांचे विशीं बरयल्लें वाचून ही जावेची नसाय काय खरेंच निर्मळ आत्मकथन, असो प्रस्न पडिल्लो.

थोड्याच उतरांनी सांगपाचें जाल्यार दर एक क्षेत्रांतल्या बायलांनी आपले नदरेचो कोण बदललो जाल्यारच बायलमनीस निर्भय तरेन फुडें सरूंक पावतलो. नाजाल्यार सगळें केल्लें सवरिल्लें फुकट म्हणटा तशें जालें जाल्यार तांतून अजाप करी सारत कांय ना.

-३३-

ज्ञान जाय, ज्ञान-निश्ठा जाय. पुणून ज्ञानतेज नासत जाल्यार दोनूय कित्याक उपकारनात.

भाशण बरोवंक येता जाल्यार लेख कित्याक अलोवंक येवचो ना ?

-तुमकां जें जाय तें तुमकां अजून मेळूंक ना जाल्यार, धरून चलात : तुमकां तें जाय म्हणपाचें तुमकांच सारकें पटूंक ना आनी ताका जें मोल फावता तें तुमी दिवंक ना.

दोन दुकां

- शैलेश राऊत देसाय

भर वस्तिच्या नाक्यार बसका मारून येत्यावेत्याच्या पांयांक हात लावन पोटाची भर करपाचो तिचो दीसपट्टो उद्देग. दोन वेळांयलो पोटाचो हुलोप पालोवंक कितें मेळटा ते चाबडावन ती परतताली. ना धड अन्न, ना वस्त्र आनी ती जियेताली. मरण येना म्हूण ती जियेताली... ..

पूण ती आयज इतले बेगीन ते सुवातेर कशी ? तिका कसल्यो तरी जीवघेण्यो कळा मारतल्यो. घडयाळिचे टिकटिकेभशेन तिची सोंसवणी निवळ बरी आयकूंक यताली. आनी एका सुरान तिगेली कुथमण चलिल्ली. आंगावयल्या पिंदक्या बोंदरांचें धंग लेगीत तिका नासलें. म्हज्या मनांत आयलें, 'आयलो हिचो वेळ, सोंपलें हिचें जिवीत.'

बसिचो थामो आयलो तशी बस थारली आनी हांव सकल देंवलों. रात जाल्ली. साडे-णवांचो सुमार. ते सुवातेर लोकांची गर्दी नाशिल्ली. रस्त्याच्या मजगताक वयर हुमकळटालो तो म्युनिसिपल कॉर्पोरेशनचो मेरक्युरी दिवो भोंवतणी झग्न बरो उजवाड फांकयतालो. पावलां घालतां घालतां कांयच अशे सांग सारकें कारण नासतना जवाक आयज भोवच स्वस्तताय दिसताली. वाऱ्याच्यो झोती ल्हवूच आंगकडेन लगट करतल्यो आनी तांच्या सुखान जीव भितरले भितर सुखावन धुस्मट्टालो. तकलेंत कसल्योच यवजण्यां नासल्यो. कुडीक कसलेंच हूखदुखणें नासलें. म्हणपाक आयज एकलेंच भोंवन फिरून हांव आयिल्लों. हेर दिसांनी भायर सरिल्लेकडेन कोणूय तरी मेळटा आनी गजाली करतां करतां त्या मारार भोंवतड जाता. गजालीक विशय तरी कितें ? असलोच सादो, दिसपट्ट्या घडणुकांतलो. कोणें हें केलें, कोणें तें; कोणाक हें जालें, कोणाक तें. वाडटचोअडटचो चल्यो जळा-

मळा घुटमळटात तांकां पळेनाकुडें तो आनीक एक बारकायेचो आनी खुबच म्हत्वाचो विशय. उलोवपाक सुरवात खंयच्याय विशयार करिना, पावपाचें तें थारायल्ले एके सुवातेर. लग्नाची पिराय जल्ले आमी तरनाटे, जाणा जावनच सट करून अशे खंयचे खंय घसरले जाल्यार तातूंत अजाप करपाचें कारण तरी आसचें कित्याक ? पूण असल्यो ह्यो गजालीय आयज जाल्यो नात. साडो सुरतो जावन विस्कळ बरो फिरलों. म्हणटासर सांजेवेळ जाली. दरया हुपून नदर दुसऱ्या तोंकाक लागली. अस्तमतेचो सूर्या तांबडो भडंग जावन आशेन दर्यांत बुडूंक पळेतालो. तेन्ना मात एक देखाव अचकीत दोळ्यांसामकार उबो रावलो. मुम्बय शारापासून कितलो तरी पयस आशिल्लो तो म्हजो सुपुल्लो गांव. दिस्त ह्याच वेळार गांवच्या मध्यकावयल्यान सोरपा - वळणांनी घुंवडयो काडीत वचपी ती तांबडी वाट घरा परतुपी शेतकामत्यांच्या आनी गोरवांच्या अस्तित्वान पावन जाली. बायल-मुरग्यांचे यादीन तिश्टावलेलीं शेत-

कामत्यांची तीं रुपां आनी कांठामेरेन दुदान उपाट भरिल्ल्यो होंटी घेवन केन्ना एक फावट पाडकांक लुचूंक दीन अशें जाल्ल्यान चरवाक सावन घरा नीट चलूक लागिल्लीं गोरवां हांचो ल्हवू ल्हवू उगडास जावंक लागलो. ह्याच वेळार घरांत आमचीं पावलां पडटालीं. सगळ्या भांवडांनी हात पांय धुवन मेकळे जायसर आवयचो जीव थार्यार पडनाशिल्लो. कितें तिचो आटाप ! मोगाच्या अधिकारान काम करून घेवन समाधानाचो सुस्कार आयकुंचो तो आवयच्या तोंडांतलो. ती भावना कोणाल्याय काळजाक आफुडनासतना कशी रावत !

सूर्या गुडूप जालो आनी रस्त्यांचेर शेका-नशेक लांब खांब्यांचेर हुमकळिल्ल्या झगझगीत इलेक्ट्रीक दिव्यांनी आपणाली सोब पातळावंक सुरवात केली. रस्ते लकलकूंक लागले आनी मळबांतल्या लिकलिकीत नखेत्रांचेर नदर पावप लेगीत चुकून माकून जाल्लेवरी जावंक लागलें. पुनवेच्या चंद्रीमाची लेगीत तीच दशा जाताली. सैमापासून आमी कितले पयस पयस सरत आसां म्हणपाची जाणवीक जाली. भायलेचाराची ही एक जिणे तरा पळोवन ते घडयेक एकाफाटल्यान एक अशे जायते विचार मनांत आयले. पूण खिणांत तेय नाडव जाले. वाव येनाफुडें रुखा पोंदचें सावट धपक्यांत जळामळा वचून ती सुवात झळझळीत जायना तशे तकलेंतले विचार वचनाफुडें दिसूंक लागलें. कुडीवयलो भार उणावलो, पावलांवयली जडसाण इल्ली इल्ली करून ना जानूंक लागली.

जेंवण जायनाफुडें थेट थंयच हांवें बस धरली आनी म्हगेल्या देंवपाच्या ठिकाणार पावनाफुडें थंय हांव देंवलों. चार स पावलां घाल्यां मात उजवे पासयेचेर दिस्त ती सोंपता थंय म्हजी नदर गेली. सदांचीच ती भिकान्न थंय पातळिल्ली. म्हाका अजाप जालें इतलेच खातीर की हाचे पयलीं केन्नाच, चुकून माकून लेगीत तिणें इतले बेगीन न्हिदावो घेतिल्ल्याचें म्हजे नदरेक येवंक नासलें. फांत्या पारार उठून एक फावट भायर सरतकच परती हेच सुवातेर ती पावताली भोवच उसरां. भर वस्तिच्या नाक्यार बसका मारून येत्या-वेत्याच्या पांयांक हात लावन पोटाची भर

करपाचो तिचो दीसपट्टो उद्देग. दोन वेळां-वयलो पोटाचो हुलोप पालोवंक कितें मेळटा तें चावडावन ती परतताली. ना धड अन्न, ना वस्त्र; आनी ती जियेताली. मरण येनासलें म्हूण ती जियेताली. तिका जिविताचें सूख खबर नासलें, मरणाचें दुख कळूंक नासलें. तिडकेची भूक तिका लागची आनी लोकां सामकार तिणें जीव फाफुडचो. हेंच आसलें तिगेले जिणेचें सारसरांव. पूण ती आयज इतले बेगीन ते सुवातेर कशी? जिवाक म्हज्या तळमळे लागिल्ल्यान, कळनासतना म्हजीं पावलां तिचे लागसार पावलीं आनी ती गिरगता म्हणपाचें म्हाका दिसलें. तिका कसलो तरी जीवघेण्यो कळा मारताल्यो. हिच्या पोटाक आयज कांयच मेळूंक ना काय कितें? म्हज्या जिवाक चिटमिटे पडले. म्हज्यान रावूं नज जाल्ल्यान हांव तिचे म्हऱ्यांत गेलों आनी तरेक तरांनी तिका विचारपाचो यत्न केलो. पूण हूं आनी चूं करपाची लेगीत तिका साबुद नासली. भडयाळीचे टिकटिके भशेन तिची सोंसवणी निवळ बरी आयकूंक येताली. आनी एका सुरान तिगेली कुथमण चलिल्ली. आंगावयल्या पिदक्या बोंदरांचे धंग लेगीत तिका नासलें. म्हज्या मनांत आयलें, 'आयलो हिचो वेळ, सोंपलें हिचें जिवीत.'

आनी म्हजीं पावलां आपशींच फाटीं सरूंक लागलीं. म्हजो नेट थंयचे थंयचे शेळेलो. झुजांत हार खावन परतल्ल्या शिपायकावरी म्हजी तरा जाली. चारय वाटांनी म्हजी नदर भांवली. येतावेतात ते लोक म्हजे दिकान पळेतात अशें दिसूंक लागलें. फाटफुडो पळेनासतना तकली उमथी घालून हांव चलूंक लागलों. पूण तो एकच विचार म्हजे दर एके ल्हवेंतल्यान मायर फुट्टालो. ताचे यवजणेन तकली सामकी पिसावन गेल्ली. तिचे जिणेची वळख करून घेवपाक जीव आशेलो, कश्टलो. तिचो जल्म, भुरगेंपण, तरणेंपण, जाण्टेपण आनी म्हातारपण दोळ्यां सामकार जितें जिवें दवरुपांत हांव गुल्ल जालों. आनी म्हाका दिसलें:

खंयच्या कोणा एके भिकारील्या कुसव्याक जल्मलें हे पोर. जल्म दिलो आनी आंगावयलें दूद दिवन चलतें उलयतें

जायनाफुडें आवयन दिलीत तीका एका कट्टी. उदेंत्या सूर्याची किरणां पयलींच पळोवच्या वेळार त्या पोराने म्हऱ्यांत आशिल्ली ती एक आवय आनी तिणें पयसावतकच उरली ताचेकडेन कितें ती एकली एक कट्टी. ते कट्टेबगर हेरा कोणेंच ह्या संवसारांत तिका आलाशिरो दिलोना. हो संवसारच म्हजें घर म्हणटात ते भशेन जळींमळीं दिसता तें सगळें आपलेंच मानून तिणें आयज ही पासय जाल्यार फाल्यां तें झाडापोंद अशें करून दीस सारले. सगळे कडेन पळेलें तें अकते नदरेन. अंदुकपणाचो कसलोच वास धरिनासतना. मुकेलें पोट घेवन भोंवतना दुसऱ्याच्या भन्नाकडच्यान गेली तेन्नाच कितें ती तिणें ताची वान्सा धरल्या जायत! पूण त्या पोटाभरिच्या अन्नावगर तिणे दुसऱ्याच्या कित्याचीच केन्ना अत्सा केली ना. आनी एक दीस जेन्ना तिका तरणेपण आयलें तेन्ना ती बरी बायल दिसूंक लागली. पयलीं तिका घर राखतल्या गुरख्यांनी खोंटी मारून धांवडावन दिल्लें. पूण आयज तेच ते गुरखे मान तरांटून एका सारके तिचेकडेन पळोवंक लागिल्ले. तिचे कट्टेंत आतां भराभर दुडू जमतालो. जो तो तिचे मुखार हांव करून फुडें सरतालो. आनी तिचे कडेन पळेत, मुरगुटून तिची कट्टी सोबयतालो. आनी इतलेंच जावन करून तिची तरा एकच. थंय सूख नाशिल्लें, दुख नाशिल्लें, कांयच नाशिल्लें.

फुडें एका वायट वेळार, वायट नदरेन तिचे कडेन पळेतल्या एकल्यान वासनेचे धुंवळेंत तिची कूड किचमावन तिची आशिनाशिल्ली निवळकाय एका खिणांत माड्डयली, गुड्डायली. त्या दिसांनी कट्टी उखलुपाक लेगीत कोणे एकान तिका फुरसत दिली ना. पोट भरून फुटसर जंयचे थंय तिका अन्न मेळूंक लागलें.

आनी उपरांत कांय वर्सांनी असो एक वेळ आयलो की तिचे कडेन कोणूच पळेतलेगीत जालो. कट्टी आयली परती हातांत. पयलीं पोट भरपाचोच हुसको आशिल्लो. पूण तातुंतय सूख आशिल्लें. आनी आतां पोट भरूनय तिच्या नशिवांतलें सूख मात तिका सामणाचें सोडून गेल्लें. सगळ्या

आंगार तिच्या भगडांचो शिवर दिमतालो. म्हऱ्यांतल्यान वताम्यतना. वस्स करून हुपसाणी येताल्यो. येत्या वेंत्याचो जीव चिरचिरतालो. रोगा भरवण जाल्ली तिची कूड अश्या वेळार कितें करतली, खंयचें सूख तिचे खातीर हाडटली?

ती ल्हानाचो व्हड केन्ना जाली आनी तरनाट्याची म्हातारी केन्ना जाली ते तिका लेगीत सांगूंक येवचेलें ना. कश्ट जाता सर इतलीं वर्सां कशेय भशेन तिणें आपलो जीव राखून दवरिल्लो. पूण धरून धरून तो धरतलो कितलो तेंप! तेल सोंपिल्ली वात ती! वायटी लागिल्ली वस्त ती! अखेरची संद आयलीच. सामकी म्हऱ्यांत तेंकली. आनी तीय ही आयज, हे घटकेक.

म्हजे यवजणुकेक अवक्रीत धमको बसलो आनी हांव तंद्रेतल्यान जागो जालों. म्हजी वाट अजून सोंपूं नासली. अजून चलपाचें आशिल्लें. पावलां मात जड गुळो जाल्लीं. थंड थंड जावन भेरेल्लीं म्हळ्यार जाता. संवसारांतले जिणेचें सार्थक तिणें खंयच्या रुपान पळेल्लें, म्हाका समजना जालें. आनी जो जीण तिणें पळेली, अगभवळी तिचो अर्थ तरी म्हाका खंय खबर आशिल्लो? एका फाटल्यान एक, हजार प्रस्नांनी हांव बेजार जालों. पूण जाप ती सोडूनय मेळ्ळी ना. ती जियेली तिका जोण म्हणचें पडलें जाल्यार ती एक भयंकृत गजाल हें म्हाका ननासावन दिसतालें. आनी हें कोणाच्याच दुस्मानाच्या लेगीत, नशिवांत हाडूं नाका अशें हांव देवालागीं मागपाक फाटीं सरचों नाशिल्लों. पूण ती भोगताली आनां दोळ्यां आड हेर जे भोगतात ताका जापसालदार कोण हें सांगूंक मात म्हाका आयलेंना. देवाचेर जापसालदारकी घालून मनाची दुबळेकाय लिपोवपाचो नश्टो यत्न हांव केन्नाच करूंक तयार नासलों. म्हाका दिसतालें, खंय तरी आमचें चुकतलें पोटा खातीर यमकोणाची वाट माड्डयत ती जियेली. कित्याखातीर तिणें येदे हालउपादे काडले? जियेवपाचो हक, जल्माक घालच्या वेळार खासा देवान तिका दिल्लो. मागीर सुण्यावरी उश्टेवारे सोदीत तिका भोंवचें

गोंयांत सद्या के. जी. शिक्षणाची भोवच पिकावळ जाल्या. कांयच धरबंद उरूंक ना. कोणाचेंच नियंत्रण ना. आनी ताका लागून के. जी. म्हळ्यार कितें चलता तें कोणच सांगूंक नकळ. सरकार लेगीत. मात एक गजाल खरी. ह्या वर्गाक भुरगीं मेळनात अशें ना. के. जी. शिकूंक धाडलेंना जाल्यार इंग्लीश मुळाव्या शाळांनी प्रवेश मेळचोना ही भिरांत जण एका पालकाक दिसता.

मुळाव्या शिक्षणाचो प्रस्न सोडयतलो जाल्यार के. जी. वर्गाचेर सरकाराचें नियंत्रण आसलेबगर सुटका ना.

पडलें तें कोणाक लागून ? मोट्या मोट्या पालासिनी बडवाचारांचीं सुखां भोगपी, मोटारीबगर जांकां 'चांट मारूंक येना हांणी गिरेस्तकाय हाडली खंय सावन ? आवयच्या पोटांतल्यान भायर सरच्या वेळार माथ्यार घेवन काय कोण येवंक नासलो. आनी मेले उपरान्त आपले वांगडा कोण ती व्हरचो नासलो. देवाच्या वस्तुचें अशें हें वास्काळ वाटप जावचेंच कित्याक ? नीतिच्यो गजाली फकत सांगूंक, जिणेलागीं तांची कांयच लागूंक ना, अशेंच म्हणपाचें काय कितें ? एकान भोगत रावचें आनी दुसऱ्यान फकत वळवले काडचे हाका कितें म्हणपाचें ? एकान एक दुडवांकार किड्यांची हांवें त्या खिणाक अप्रवुद्ध केली. आनी संवसारांतल्या दुखल्यांक तेच जापसालदार अशें मनांत थारावन सुटकेचो हुस्कार सोडलो.

पूण दुसऱ्याच खिणाक म्हजें म्हजी नदर गेली तेन्ना अवचितच हांव शिटकावलें. म्हज्या आंगार निवळ बरी मुस्तायकी आशिल्ली आनी तिणें बोंदरां न्हेसून दीस काडिल्ले. हांव दोन वेळां वयलें जेवण पोट भरसर उपाट जेवतालें आनी ती उपासा-नापासांनी दीस सारताली. म्हळ्यार तिचे नदरेन हांव वैभवां भोगतालें. ह्या विचारान त्या वेळार म्हजे तकलेची शिरेनशीर

सणसणली. लजेच्या भारान हांव सामकों लवडूंक पावलें.

आतां मात समर्थन करपाक एकाय विचाराची शक्त म्हाका उपकरा पडलिना. ह्या सगळ्या दुख्खांत, थोडोभोव जायना, म्हजोय हात आसा हाची जाणवीक जाली. तिचे चुर्चुरे हावें करचे हाका कांयच अर्थ उरलोना. म्हजें मन भात्यावरी फुलून येवंक लागलें. खंय तरी भितर अश्यो वेदना भोगताल्यो आनी तांकां भायर वाट करून दिवपाक जमना जाल्ल्यान भितरले भितर म्हजो घुस्मटमार जातालो. तकली म्हजी जड जाल्ली. दोळे अशे जड जड जावन राविल्ले की जशीं काय थंय कुपां पुंजा जाल्लीं. तिचे खातीर म्हजो जीव तुटूंक लागलो. तिचे हाल पळोवन मन भितरल्यान रडकरें जाल्लें. आनी इतलें जावन हांवें कितें करचें हाचेच यवजणेंत हांव घुस्पून गेल्लें. खंयच्याच एका प्रस्नाची म्हाका जाप मेळ्ळी ना. आनी हांव तरी कोण तिचेर असो जीव दवरुंशी हाचोय बोध जावंक पावलोना. सगळेंच कुवाडें जावन बसलें. चुरको करीत तिगेल्या दुख्खांत वांटेकार जावंक सोदपी कोण हांव असो ! लाकडाचो मोटो मुंडो हड्ड्यार दवरल्यार कितें जातलें तशें त्या प्रस्नान म्हजी अवस्था केली. आनी सट

करून खंयचे एके अज्ञात शक्तेन तांजी जाप म्हज्या काळजांत उक्तायली. भार ल्हव जालो. भितर अंतस्करणांत उजवाडच उजवाड पसवलो. आनी काळखाचो एक लेगीत कोनसो थंय उरूंक पावलो ना.

तें कितें जालें तें सांगतलो जाल्यार म्हजे लागीं उतरां नात. पूण आप मात खरेपणा-निशीं मेळिल्ली. आनी ते खोशयेन हांव भुल्लुसूंक पाविल्लें. धपक्यांत दोळ्यांची सूज देंवत्या हाची म्हाका सुलूस लागली आनी सकला म्हजी नदर गेल्या मात...

तीं दोन दुकां थंय शिंपडिल्लीं. दोनव दुकां... पूण लाख मोलाचीं.

-३-

उपकार करून
'जाग' म्हयनाळ्याचो
वर्सुको पटी
रु. ४०-००
धाडूंक कळाव
करू नाकात.

इतिहासाची पांनां

काकासायबांल्यो चिटी

काकासायबांचीं मदलीं कांय पत्रां सारकीं मेळनात. पुणन १९६२ सावन १९६७ मेरेनचीं खूबशीं मेळ्ळ्यांत. हीं पांच स वर्सां गोंयच्या-चड करून कोंकणीच्या इतिहासाची म्हत्वाचीं वर्सां. गोंय मेकळें जाल्लें आनी ताचें भाग्यवक्त नेटान घुंवपाक लागिल्लें. ते मुस्तींत काकासायब कितले जागरूकपणान आमका प्रेरणा दिताले तें ह्या पत्रांतल्यान दिसून येता.

संपादपी

मुंबअी

२४-१-६२

प्रिय रवीन्द्र,

आम्ही अद्यां दुपारच्या पूर्वी 'साबरमती' बोटीने येथून निघून परवां २६ च्या पहांटे मुरगांवला पोहोंवणार.

चन्द्रकान्तची तार मिळाली त्यावरून दिसतें की त्याच्या नांवें परवां येथून पाठविलेली तार त्याला मिळाली नाही. पत्रही मिळालें नसावें. आज चन्द्रकान्तला आणि कवी बोरकरांना अशा दोन तारा पाठविल्या आहेत. त्या वेळेवर मिळतील अशी आशा करतों.

हें पत्र चन्द्रकान्त, बोरकर आणि काकोडकर यांना वाचायला चाल किंवा पाठवालव.

चन्द्रकान्तने माझा ताजा फोटो मागितला आहे. तसा फोटो येथें नाही... मीव आल्यावर फाटोची आवश्यकता नसावी.

ता. ३० ची प्रार्थना आटोपल्यानंतर ताबडतोब ३१ च्या सकाळीं परततां आलें तर अुत्तम. अंतिम निर्णय तुम्हा मंडळीच्या हातीं सोंपवतों.

परराष्ट्र खात्याचे श्री देसाजी यांना लिहिलें होतें. त्यांचें उत्तर आलें की 'तुम्ही अितक्या लवकर न जावें हेंच अुत्तम. अेक दोन महिन्यांनंतर जावें. सध्या येथील निरनिराळे राजकीय पक्ष गोव्यांत जाजून गोंधळ घालतील. तें टाळणे अिष्ट आहे. अितरांना परमिट नाकारल्यानंतर काकासाहेबांना तें कसे देतां येतील?' हें पत्र आल्या बरोबर चन्द्रकान्तला तार केली. दिल्लीचा नकार मिळण्यापूर्वी मुंबअी सरकारला परमिट विषयीं लिहिलें होतें. त्यांच्याकडून परमिट आल्यावर मी बोटीने निघण्याचें ठरवून श्री. देसाजी यांना पणजीच्या पत्त्यावर तार केली की आम्ही गोव्याला

जात आहोंत. श्रीमती लक्ष्मी मेनन आणि श्री. देसाजी पणजीला गेल्याचें वर्तमानपत्रांत वाचले होते. त्यांच्याकडून निषेधात्मक कांहींच आलेले नाही. तेव्हां मोकळ्या मनाने अद्यां पुण्यभूमीच्या दर्शनार्थ निघत आहोंत.

गोव्यांतील माझा कार्यक्रम येथे कळवाल अशी अपेक्षा होती. आतां मुरगांवला पोहोंवतांच तो कळेल किंवा ठरेल अशी आशा करतों.

ता. २६ च्या स्वातंत्र्य-अुत्सवांत मी होअून सामिल होणार नाहीं. सरकारने आमंत्रण दिलें तर अर्थात् आनंदाने भाग घेओन.

गोव्यांत अेकंदर पांच दिवस मिळत आहेत. मंगेशी, म्हादौळ आणि कवळे या तीन ठिकाणी जाण्याची अिच्छा आहे. मडगांव पणजी आणि अितर जीं स्थाने तुम्ही मंडळी ठरवाल तेथे जाओन. आतां मी तुमच्या हातांत असणार. जें ठरवाल तें प्रसन्नपणे मंजूर केलें पाहिजे. तुमचा आनंद कितीही असो, आमच्याहून तो जास्त नसणार.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

१२-२-६२

प्रिय रवीन्द्र,

गोव्याच्या पुण्यभूमिवर तुमचा आणि चि. गोदूचा पाहुणवार अेक सप्ताह घेतल्यानंतर मीव तुम्हाला प्रथम लिहायला पाहिजे होतें... सर्वांनीच आपल्या प्रेमाने आम्हाला भिजवून सोडलें होतें.

येथें येअून अिकडच्या कामांत गुंतलों आहे. पण गोव्याचें स्मरण कमी झालें नाहीं. काल चन्द्रकान्तने येथें येअून मडगांवच्या कोंकणी-हिन्दी सभेची माहिती दिली हें काम आतां जोराने चालवले पाहिजे.

मी येताना तुम्हाला सांगितलें होतें की निदान अेक तरो पान छापून दाखवा की ज्यांत कोंकणी मजकूर- अेक ओळ नागरीन, त्याच्या खाली तीच ओळ रोमनमध्ये असेल. अशा रीतीने दोन्ही समाजांना कोंकणी वाचतां येतील. दुर्दैव माझें की तुम्हाला माझी कोणतीही सूचना ताबडतोब करण्याचें सुचत नाहीं...मी डोक्यांत राख घातल्यानंतर 'लिपिबोध' प्रमाणे ते काम अुशीराने होतील यांत शंका नाहीं. पण तेवढ्यांत मुहूर्त निघून जातील. तुमच्याकडून अेक जरी पानाच्या दहा प्रती आल्या असल्या तर त्या मी श्री. नोरोन्यांना पाठवून सरकारी गॅझेट आणि प्राथमिक शाळांची पुस्तकें कोंकणींत अशा रीतीने छापू असें सुचवलें असतें ते लोक सूचना स्वीकारोत किंवा न स्वीकारोत पण आपली तत्परता त्यांना दिसली पाहिजे. असो; स्वतः मेल्यावांचून स्वर्ग दिसत नाही. मीव आतां अेखाडें पान येथें छापून घेओन...

आज श्री लक्ष्मीदास श्रीकान्त भेटायला आले होते. त्यांना मी सांगितलें की 'गोमंतभारती'च्या आतां दोन शाखा चालूया पाहिजेत. अेक गोव्यांत आणि अेक मुंबअीला. श्रीकान्तना हें पडलें आहे.

आतां हें पत्र पोहोचतांच १९ फेब्रुवारीच्या पूर्वी मुंबलीला निश्चितरणे पोहोचला. श्री. दिवाकर, श्रीकान्त सर्व येथेंच असतील... दोन लिपीमधलीं पाने छापलेलीं असलीं तर बरोबर घेऊन या गोव्याचा एक नकाशा तुम्ही मला दिला होता. तमलेच दोन नकाशे मला हवे आहेत. तेही घेऊन या.

मुंबलीला श्री. आर. के. प्रभू भेटले होते. गांधी साहित्याच्या संपादनाच्या बाबतीत ते तुमच्या पासून पुष्कळ आशा बाळगतात. त्यांचे आशीर्वाद घ्याल तर कल्याणच होईल.

काकांचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

२८-२-६२

प्रिय रवीन्द्र,

काल रात्री येथें पोहोचलों. श्री. आर. के. प्रभू भेटले होते. अप्रिलमध्ये ते मंगळूरकडे जातील. तेव्हां तेथें अक कोंकणी साप्ताहिक काढण्याची प्रेरणा ते तेथील लोकांना देणार आहेत.

त्या दिवशीं वसंतराव, तुम्ही आणि डॉ. सुखठणकर भेटलां तेव्हां मला तुमच्या मनावर ठसवायचें होतें कीं जर सरकारने प्राथमिक शिक्षण कोंकणीतून करावें अशी आपल्या मंडळीची अिच्छा असेल तर तशा प्रकारचें लोकमत तयार करून त्याचा प्रभाव सरकारावर पाडला पाहिजे 'सरकार करील तें प्रमाण' हा आपल्या लोकांचा स्वभाव आहे हें खरें. पण राजाचें सरकार आणि परकी सरकार मनाला येतील तें करूं शकतें. लोकसत्तेच्या सरकाराला प्रचंड लोकमताचा पाठिंबा हवा असतो. 'काकासाहेबांनी कोंकणीचा पुरस्कार करावा, आम्ही त्यांच्या मागे राहूं' ही भूमिका यापुढें चालणार नाही. लोकसत्तेच्या राज्यांत अका खांबाची द्वारका टिकत नसते.

तेव्हां आतां मुख्य काम म्हणजे तुम्ही ख्रिस्ती पुढारी आणि सामान्य लोक यांच्यामध्ये जाऊन त्यांना सांगितलें पाहिजे कीं जर प्राथमिक शिक्षण तुम्हाला हवें असेल तर तें कोंकणीत व्हावें असा आग्रह धगा. आणि त्या प्रमाणे तुमच्या निरनिराळ्या संस्थांच्या वतीने आणि समा भरवून ठराव पास करा कीं 'आमचा लोक व्यवहार कोंकणीत चालतो. त्या भाषेतूनच आमचें शिक्षण झालें पाहिजे. आणि त्यासाठीं सध्या लिपीचा वाद न करतां कोंकणीसाठीं नागरी आणि रोमन दोन्ही लिपींचा स्वीकार करणे हेंच व्यवहार्य आहे.'

या कामी तुमचे काकोडकर वगैरे राजकारणी साथी कितपत उपयोगी पडतील याची मला कल्पना नाही. (त्यांना कल्पना नसेल कीं या बाबतीत ते अुदासीन राहिले तर त्यांचा प्रभाव क्षीण होणार आहे) 'अ वहीद' चे संपादक पेट्रु कुरैय आफोंसु यांचा तुम्हाला भरपूर उपयोग होईल. त्यांना पुढां भेटून या कामांत पुढाकार घ्यायला सांगा.

कुणाचेंही सहकार्य मिळालें नाही तर तुम्ही स्वतः ही जबाबदारी अुचलली पाहिजे.

आजतागायत कोंकणी भाषेंत लहान मोठी जेवढी पुस्तकें

प्रकाशित झालीं असतील किंवा लिहिलीं गेलीं असतील त्यांची अक यादी-अक विब्लियाँग्राफी-शक्य तितक्या लवकर तयार झाली पाहिजे.

या कामी दिरंगाही होतां कामा नये.

कोंकणी पाठ्य-पुस्तकें तयार करण्याचें काम शेवटीं कुणाच्या डोक्यावर ठेवलें आहे, जबाबदार कोण आहे, तें मला कळवा.

अकाच पानावर दोन्ही लिपी हें धोरण फक्त वाचनपाठासाठींच आहे. सगळेंच साहित्य अशा प्रकारें छापतां येणार नाही. अतिहास-भूगोल वगैरे पाठ्य पुस्तकांची आवश्यक वाटल्यास रोमन आवृत्ती निराळी काढतां येतील. पण तेथें देखील टाइपल पेज, अनुक्रमणिका आणि प्रत्येक पाठाचे मथाले दोन्ही लिपींत असावेत.

पांढरपेशा हिन्दू समाजांत मराठीचा आग्रह असला तर त्यांच्यांत आज कोंकणीचा प्रचार मुद्दाम करायला जाऊं नये. पण सामान्य हिन्दू प्रजेला अेवढें ज्ञान झालेंच पाहिजे की प्राथमिक शिक्षण जन्मभाषेंत होणे यांतच मुलांच्या बुद्धीचा विकास आहे. पुढें मराठी, हिन्दी, अंग्रजी वगैरे भाषा शिकायच्याच आहेत. ज्या लोकांना 'गोव्याची सर्वसामान्य भाषा आणि अकतेची भाषा कोंकणी आहे' ही गोष्ट पटली आहे त्यांच्याकडून सरकारकडे विनंती पोहोचली पाहिजे कीं 'आम्हाला प्राथमिक शिक्षण कोंकणीतून हवें आहे. पुढें आम्ही केव्हांही मराठीकडे जावूं शकतो. मराठी आम्हाला जवळची भाषा असल्याने तिचा फायदा आम्ही घेणारच...'

काकांचे सप्रेम वंदेमातरम्.

० ० ०

नवी दिल्ली

९-३-६२

प्रिय रवीन्द्र,

मला वाटतें गोव्यामध्ये कोंकणीच्या द्वारा हिन्दीचा प्रचार आतां पासून सुरू केला पाहिजे. भारतीय भाषा संघाच्या द्वारा किंवा अन्य रीतीने परीक्षाही चालू करतां येतील. आणि पाठ्य-पुस्तकें (कोंकणी द्वारा हिन्दी शिकविण्यासाठीं) आणि कोश वगैरे प्रकाशनेही ताबडतोब सुरू केलीं पाहिजेत. कामाचा प्रारंभ आहे. तेव्हां मिळतील तसलीं माणसे घेऊन सुरू करूंया. काम आकाराला आलें आणि त्याची प्रतिष्ठा जमली तर माणसे देखील सुधारतात आणि नवी माणसे देखील मदतीला येतात... या कामाला वेग दिलाच पाहिजे.

मुख्य जोर क्रिश्चन लोकांना नागरी लिपी शिकवून त्यांच्यामध्ये हिन्दीचा प्रचार वाढविण्याचा आहे.

तुमच्या 'कोंकणी लिपि-बोधा'चा अुपयोग चांगला होईल. वध्यचि श्री. मोहनलाल मट्ट आणि पुण्याचे श्री. गोपाळराव नेने कोंकणीच्या विरुद्ध नाहीत. हिन्दी साहित्य संमेलनाला जर केन्द्रीय सरकारकडून नॅशनल युनिव्हर्सिटी म्हणून चार्टर मिळाला तर त्यांच्याकडून कोंकणीला मान्यता मिळवून घ्यावी लागेल. हें काम अशक्य नाही. पण हेलपाटे घालून कोगीतरी प्रयत्न करावा लागेल.

याच वेळी कोंकणी साहित्याची यादी आपल्या जवळ असली पाहिजे. आणि साहित्य अकादेमीला अर्पण करण्यासाठी कोंकणी कविता आणि अथवा गद्य साहित्य यांच्या नमुन्यांची पुस्तके हवी आहेत. अशीर झाला तर सर्व कांहीं वाया जातील.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

१८-३-६२

प्रिय रवीन्द्र,

मी तुम्हाला स्वतंत्र गोव्यांत प्रथम भेटलों तेव्हा त्रासून का असेना, म्हणालो होतो की कोंकणीचा प्रश्न मी आतां सोडून देणार. पण तुम्ही अत्साह दाखवला म्हणून पुन्हा लक्ष घालू लागलों. जवाहरलालजींना पत्र लिहिलें.

जवाहरलालजींना जें लिहिलें त्याचें फळ ताबडतोब आणि उत्तम मिळालें. या विषयीं चन्द्रकान्तने तुम्हाला लिहिलें आहेच. वर्तमानपत्रांतही तुम्ही वाचलें असेल.

खरें म्हटलें म्हणजे गोवा स्वतंत्र होताच गोव्यांतील किरिस्तांव लोकांना आणि मागासलेल्या हिन्दूंना प्रेरणा द्यावयास पाहिजे होती की त्यांनी हिन्दुस्तान सरकारला ठराव करून आग्रहाने कळवावें की आमच्या भाषेला मान्यता मिळाली पाहिजे. तसें न करतां जें फळ पदरीं पडलें तें पक्कें झालें असें समजू नये. कोंकणी विरोधी लोक कधींच गप्प बसले नव्हते. आणि आतां तर ते चांगले चवताळले असतील. अशा परिस्थितीत त्यांनी जर रान अुठवलें तर हिन्दुस्तान सरकारला पुन्हा विचार करावा लागेल. यासाठीं हीच वेळ आहे की जेव्हा गोव्यांतून मोठमोठ्या अनेक किरिस्तांवांकडून कृतज्ञतेची पत्रे आणि ठराव हिन्दुस्तान सरकारकडे गेले पाहिजेत. हें काम करण्यासाठीं तुम्ही जर पेट्रु कुरैय आफोंसु सारख्यांची मदत घ्याल तरच प्रतिपक्षीयांचीं तोंडें बंद होतील. नाही तर ते म्हणायला मागेपुढें पाहणार नाहीत की ख्रिश्चन लोकांना कृत्रिमपणे चिथावण्याचा अपद्व्याप कालेलकर कंपूने केला आहे.

तुम्ही हिन्दू बहुजन जनतेशी संपर्क साधला असेल आणि ख्रिश्चनांचा तुम्हाला जिव्हाळाचाच परिचय असेल तर हें काम तुम्हाला साधलेंच पाहिजे. बरे वाओट सगळ्या प्रकारच्या लोकांना तुम्ही आतां आस्थेवाओकपणे भेटलें पाहिजे. दंभी, दुष्टपी लोकांचा देखील अनादर होता कामा नये. या कामी काकोडकरांवर विसंबून राहूं नका. त्यांची निष्ठा राजकीय आहे. मी त्यांना दोष देणार नाही. ज्या लोकांनी जनसंपर्क साधण्यासाठीं कांहींच केलें नाही ते केन्द्रीय सरकारांत डेप्युटी मिनिस्टर बनण्याचीच स्वप्ने पाहतील.

गोव्याचें भाग्यचक्र प्रत्येक क्षणी बदलत आहे. यावेळीं जर गफलत झाली तर जनतेची सेवा करण्याची अकामात्र संधी आपण घालवून बसूं आणि मग हें असें कसें घडलें तें समजावून सांगण्यासाठीं 'थीसिस' लिहीत बसण्यांत शक्ती खर्चावी लागेल. तेव्हा तुम्ही

आतां अधिकाधिक लोकांना भेटत चला. आपल्या मित्रतासाठीं सगळ्यांना भेटलें पाहिजे. We cannot be greater than our mission.

कोंकणीतील यच्चयावत साहित्याची यादी गोळा करण्याचें काम कुठवर आलें आहे ? हीं कामें पत्रोपत्रीं न्हेळेवर होणार नाहीत. जरूर पडल्यास मंगळूरला जाऊन या. साहित्य पुष्कळ आहे असा हवाला देऊन भागणार नाही. यादीच छापून सगळ्या लोकांकडे पाठविली पाहिजे.

हें काम आणि पहिली तीन पाठ्यपुस्तके हें काम अशिष्य तांतडीने झालें पाहिजे. पुढें चौथें रीडर देखील लवकर तयार झालें पाहिजे.

दादा धर्माधिकारी लिहितात की गोव्यांत त्यांची कोणत्याही ख्रिश्चनांशी भेट होऊ शकली नाही. मला याचे वाओट वाटलें. हिन्दू गोवा आणि किरिस्तांव गोवा अशी कायमची फूट आपण होऊ देत आहोंत ... ..

रहावलें नाही म्हणून अतिशया विस्ताराने लिहिलें. तुमचा अत्साह वाढो आणि कोंकणीची सेवा तुमच्या हातून अंनवेळीं उत्तम होवो.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

वि. गोदू,

तुम्ही सेवाशक्ती पुष्कळ आहे. रवीन्द्राकडून कामे घेण्यांत देखील ती वापर.

काकाचे शुभाशिष्य

वेदान्त म्हळ्यार वेदांचो अंत.

जंय धर्म सोंपता थंय अध्यात्म सुरू जाता.

अध्यात्मीक अणभव अेक करपाचे आनी तेच घेवपाचे.

मागीर ते कोणाकूय आयिल्ले आसूं : तुकाराम ज्ञानेश्वर जशे आमकां आमचे-शे दिसतात तशे मुसलमान आनी ख्रिस्ती संतूय आमकां आमचे-शे दिसतले.

सगळ्या धर्मांची आतां अेक मानव-धर्म आवृत्ती काडूंक जाय.

० ० ०

आपूण बरयतां तें आपूण जिवो आसतनाच छापून येवंक जाय अशें आमकां कित्याक दिसचें ?

कापकाचीं सगळीं पुस्तकां तो गेले अपरांतूच छापून आयल्यांत.

फेर्नांदु पेस्सोआचींय तो गेले अपरांतूच आयल्यांत. आपूण बरयतां तें काळाचे कसवटणेक अुतरतलें ही सद्दा मनांत बागळून लेखकान चलूंक जाय.

केन्नाय तरी पुस्तक येतलें.

-०-

दवरलेली

‘ येयात... बसात...
सोंपणार काळोख आसा;
पावल चुकलें ना मू...?
तुमी म्हजेर रागार जाल्ले... हांव जाणां
पूण आयलेच काथ ना !;
त्या हिंदी फिल्मांतल्या पदाभशेन :
‘ खंयी गेले तरी तुमची नदर हांगांव परततली...’
कासवीण उदकांत आसली तरी
तिगेले मन
म्हयचे देगेवयल्या आपणाल्या तातयांचेरच आसता !
तंबुरो किदें पळयेतात ?
तो फोटो सदां बांदूकच जाय अशें आसा ?
तुमचे दोळे आयज कितले रागदारी दिसतात;
त्या खाँसायबाच्या गाण्यांतल्या खर्जावरी...
म्हाका लागून तुमी ओगीच पिशे जायनात;
त्या गाण्यांतल्या सुरांचीं मोडणां
म्हज्या शिरंतरांतल्यान आलापत आयल्यांत...
हांव जाणां: हो लामण दिवो, हो सोरो,
हें खाँसायबालें ग्रामोफोनावयलें गाणें
आनी हांव तुमकां किदचाक आवडटा तें ! ...
देवळांत वचपाचे ताकतिकेनच तुमी हांगा येतात,
लिंगार अभिषेक घालतना जितले तुमी खोशी जातात
तितलेच तुमी हांगाय धादोस जातात...
खरें पळोवंक गेल्यार हांव कांयच करिना—
खाँसायबालें ‘ बहूत दिन बी ऽ ऽ ते ’
तुमकां घराय आयकूंक मेळटा...
‘ पियाँ मिलनके ’ च्या तालार
तुमी तुमचे शिरवंत घरकान्नीवांगडा
मेकळेपणान जग शकतात...
पूण हांव जाणां... हांव कशें वेगळें तें :
खाँसायबाक हांव वाजेना...
तुमचे दोळे पळयेनाफुडें तुमचें मन म्हाका कळटा...
तुमी खंय चुकल्यात
तुमचें कोल्ल कशें आसा तें बेस बरें कळटा...
तुमच्या तापिल्ल्या तारांक
हांव खाँसायबाच्या सुरांनी न्हिवयतां...

द्रीसभर खेळून पुरो जावन परतल्ल्या
मस्त्या पोराक
आवयन तिळसना आपल्या पालवांत घेवचें
तशें हांव तुमकां म्हज्या पलंगार घेतां...
तुमच्या बरेपणाबगर
म्हज्यो कसल्याच मागण्यो नासतात... चाडयो नासतात
मेणवात जळ्ळेबगर उज्वाड दिवक पावना
ही सादी गजाल तुमकां कळना
आनी म्हाका बेस बरी कळटा म्हणून तुमकां हांव आवडटां
तुमचो अपुरबाये पूत, तुमच्या कुळाचो दिवो;
हाताभायर चल्ला म्हणून तुमी चितेस्त जाल्यात...
कुंतीन पांडुचो गर्भ धरिल्लो जाल्यार
कर्ण जावंचो नासलो;
ते खातीर ‘ भायलोच ’ सूर्य जाय पडलो...
तुमी किदचाक भिल्यात...
तुमच्या मनांतलो कर्ण
बेगीनच म्हगेर येवपाचो आसा... कांय म्हयन्यांनी.
पूण... पूण... ह्या कर्णाचीं कवचकुंडलां मात
कोणाकूच फारोवंक दिवं नाकात आं... इतलेंच मागणें....

सुदेश शरद लोटलीकार

गरवणी

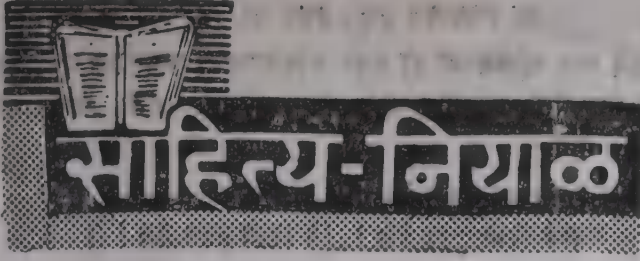
दोळे दोळ्यांत गरयता
दोळे मनांत पालेता
दोळे नवलां झेलता
पाचवींताल्ल

दोळ्यांत उमेदीचो चंवर
दोळ्यांत नदरेचो भंवर
दोळ्यांत रुजता हुंवार
अथांगाचो

दोळे दोळ्यांक फारावता
दोळे दोळ्यांक फारायता
दोळे प्रीत उमळटा
कुरवांनी

परेश नरेंद्र कामत.

पुस्तक ओडलायणें ' वंशकुळांचें देणें '

- रवींद्र रमाकांत म्हाडोळकार

' जोरगत ', ' सांवार ' या दोन दर्जेदार कवितासंग्रहां-
उपरांत (ज्या संग्रहाक कोंकणी भाशा मंडळ आनी कला अकादमी
हांचे साहित्य पुरस्कार फावो जाल्या) भौ. नागेशबाब करमली
ह्या जेष्ठ कवीचो ' वंशकुळाचे देणे ' हो तिसरो कविता झेलो
हालींच उजवाडा आयला. १९७४ ते १९८५ या अकरा वर्सांच्या
काळांतल्या वेंचीक कवितांचो हो संग्रह, कोंकणी कवितेन आपल्या
आगळ्यावेगळ्या वैशिष्ट्यांक लागून भर घालपी जाला. फाटल्या
दोन काव्यसंग्रहांपरस तो सरस आसा, जाका लागून वाचप्यांच्यो
श्री. करमली हांचेकडल्यान अपेक्षा बऱ्योच वाडल्यात.

शणै गोंयबाब, बाकिबाब हांका लागून कोंकणीचो दिस्टावो
जाल्ल्या गोंयच्या सुटके झुजाखातीर झुजतना ' जोत ' पेटयल्ल्या,
खणीवेल्या कामकऱ्यांकडेन लागिंचो संबंद आयिल्ल्या, भारतीय
तशेंच परकीय भाशांतलें साहित्य पचयिल्ल्या ह्या कवीच्या कवितांचो
स्थायीभाव जावन आसा सामाजिक जाणविकाय, कवीन जियेल्ल्या
काळाचीं आव्हानां आनी मुक्ती उपरांतची सामान्य मनशाची
अवतिकाय आनी हातुंतल्यान उप्रासिल्लो उपहास हाका लागून ही
कविता नीज कविता, उत्कट संवेदनशील अशी कविता जावन
आसा. आपले संस्कृतायेचो सार्थ अभिमान आशिल्ल्या आनी ह्या
' वंशकुळाच्या देण्यांतल्यान थोडो भोव तरी मेकळो जावंक सोदपी
ह्या कवीन आपली कविता तीन वांट्यांनी विभागल्या. ' युगवेद ' हो
पयलो विभाग जातूंत वट्ट २७ कविता आसात. ' उत्फरके ' ह्या
दुसऱ्या विभागांत फकत ४ कविता आसात तर तिसऱ्या विभागांत
४३ कविता आसात. झेल्याचे सुर्वेकूच आशिल्ली ' मनीसपणाचें
गीत ' ही झेल्याचें सूतोवाच करपीच कविता म्हळ्यार अतिताय
जावची न्हय.

हे कवितेक ' मानवतावादा 'चो अस्पष्टसो सूर आसा म्हणून
ते ' मनीसपणाचे गीत ' आळयतात-

' हे जिणे वांगडा

घडीघडी आमीच आता जियेवया

जितेपणा नातें सोदीत

मनीसपणा गीत आमीच सदां आळोबया '

मनीसपणाचें गीत गावपी हो ' सामाजिक जाणविकायेन ' भरिल्लो

दिसता. सामाजिक अन्यायान ते न्हिन्हळता. भश्टाचार, अनीती
अनाचारान जेन्ना समाजाची बुनयाद नेमपाक पावतना दिसता तेन्ना
ती व्यथा तांकां झोंबता, तांचे मन अस्वस्थ जाता. व्यथा सणसणटात
आनी त्या माडिल्ल्याचिडिल्ल्यांचे विकळान उतरांनी देंवतात, त्या
वेळार ते बरयतात-

' आमकां खरे ते, ते लटिक धरतात

तांचे लटिक, आमचे गोमटेक बांदतात

आमचे पंगती आमचोच शीतरोस उश्टावन

आमकांच न्हय गा ते अबगंती लावपा सोदतात

आनी देखून आमची गीता आमकां गावचीं पडटा

कारण आमी वंशकुळाचें देणें लागतात.'

(वंशकुळाचें देणें)

पूण ही व्यथा, हें दुख जेन्ना संवकळीचें जाता तेन्ना कवी म्हणटा :-

कोणूय येतात फुलाचे तुरे दिवन वेतात

केन्ना केन्ना कांटे आनी हुमलेय आसतात

तरी पूण आमी आसा थंयच बसतात '

वादळांमोडां आतां आमकां सदचींच जाल्यात

(वादळांमोडां)

ह्यो व्यथावेदना सहन करीत आसतनाच कवी क्रांतीचे स्फुल्लींग
पेटयता तेन्ना ही कविता खतखत्ता, अंदून उरिल्लो वोग भायर येता.
कारण ह्या कवीन संघर्ष युग पळयलां, स्वाभिमानाखातीर रणकंदन
गाजयलां. एक व्हड हुंवार येतलो, ' जोरगती 'चे दीम येतले हा
आशावाद जागयतां जागयतां कवी बरयता-

' हांव तुज्या

जोरगत वोगभाराक आवडेंतां ' (उमाळे स)

' आमचे फारवल्ले खीग

पूतये खुटून उठून जागपाचे आमात !

जल्मयुगा आमचें रीण

आमी वादळां जावन पावोवपाचे आसात (भार

येवपाचे दीस)

' तो सांवार हांगा जल्मताना

कोण मुकसलो

कसो मुकसलो, कळळेंच ना. (कळळेंच ना)

सांवार जावन गेल्ले उप्रांतचो होच कवी जेन्ना म्हणटा

‘ हांव पातशा तूं रीत

तुज्या झरपांत म्हाका जैत

त्या नेटान मिरावचेलें

ते दीस आतां गेले ’ (ते दीस आतां गेले)

हे वयल्यान कवीक दास कॅपिटल, मार्क्स व्होलमला म्हणपाचें जाणवता. मराठी दलित कवितेकडेन नातें दाखोवपी ही कविता अशी दिसता पूण हातूंत विद्रोहाची भावना मात दिसना. कविची मार्मिक नदर कवितेक उंचेल्या पांवड्यार व्हरता. समाजांतल्या धोंगापोंगाचेर रोखठोकपणान भाष्य करपी हो कवी मोगाची वैश्विक भावनाय जागी दवरतना दिसता. ह्यो मोगाच्यो कविता सैमान भरशिल्ल्यो दिसता. देखीक कांय कवितांतल्यो ह्यो वळी पळोव्या-

‘ म्हज्या मना म्हज्या मना

पांचवीं रानां, पांचवीं रानां

ह्या रानांत सळसळत

सवण्या सुरांत धोलती पानां ’ (उमाळे-दोन)

‘ चंद्रमुखी पुनव पिशी

काळीज मोनें लाशीत गेली

रातराणी एकूच अशी

तेय खिणां

सगळ्यो वेरो पाशीत गेली ’ (उमाळे-आठ)

गोंयचे लोककलेचें एक आंग म्हळ्यार लोकगीतां. त्या लोक वेदाकडेन साधर्म्य दाखोवपी कांय रचनाय कवीन केल्ल्यो दिसतात.

‘ विशाळ विशाळायें विशाळकाये

ये मोखून अचळ अमळायें

थांग अथांगाचें रूपा सरुपाये

वडय पुसून कूडें कुरुपाये ’ (उत्फरके-चार)

ही कविता अशे रचनेचो एक रूपकार जावन आसा. भावना रोसान चिप्प भिजून उत्कट अणभवांचें खंखाळ पडिबिब दाखोवपी ही म्होवाळ ल्हवपीक उतरांनी येवपी कविता जोरगतिच्या भान सुटिल्ल्या कवीचीच कविता व्हय असो प्रस्न हांगा पडले बगर रावना. जडगुळो उतरांपसून, सौंदर्यवाद प्रतिकात्मक सांकेतिकता ह्या सगळ्या जंजाळा पसून पैस रावून कळाकुसरेचे मकीक पडनासतना कवी कविता बरयता आनी बरयता बरयतांच आप-सुकच तिका आंतर्लय येता. हे कवितेंतलीं उतरां थळावीं तशींच घराबी कवीच्याच उतरांनी सांगचें जाल्यार दूदभाशेची वोज दाखोवपी उतरां गुंथता गुंथतांच ही कविता जल्मता. केन्ना केन्ना ती रुक्ष गद्यप्राय जाता पूण ती निरस जायना ‘ अन्तहीन काणी ’ ही अशीच एक कविता-

‘ आयक सांगतां,

ही काणी तशी केन्नाच सोंपून सोंपना

कारण-

ती बरोवपीच अजून येवंक ना.’

जिणेचें सत्य व्होलमल्लो हो कवी कवितेंतल्यान सामाजिक मूल्यांचो सोद घेतां घेतां आपलोच सोद घेतना दिसता आनी मागीर तो बरोवन वता-

‘ दिगंतराक वचूंक गेल्ले ते

केन्नाच दिको हुपून गेले ! (ते दिको हुपून गेले !)

कवी हो आत्माभिमानी. आमी कोण आशिल्ले, आयज कोण उरल्यात ताचो थाव घेतना हांगां दिसतात. थोडी भोव आत्मनिष्ठ, आत्मलक्षी अशी ही कविता. तरी ती जिणेंतली वास्तवताय विसरना. ‘आमी’चे कांय रूपकार देखीक पळयात-

- ‘ आमी

आमी अशे तशे न्हय

रण सोडून

कुल्यां पाय लांवन

धांवन आयिल्ले, तर

न्हयच न्हय ’

- ‘ ह्या थळाचे आमी थळावे गा

ह्या मुळसांत वार आमची

ह्या मुळाचे आमी मुळावे गा

हे मुयेंतली आमची कळाशी

ह्या कुळाचे आमी कुळावे गा

ह्या थळाचे आमी थळावे गा ’ (ह्या थळाचे आमी

थळावे गा)

- ‘ आमी आयले

आमचेच युगयात्रेचे

कदीमकाळा काळ पुरसाचे

सर्वव्यापी पावल जावन ’ (आमी आयले)

- ‘ आतां आमी

एके म्हायात्रेंत सांपडल्यात

दिकादिकांचे मेळे

घुडयो हुबयत

हो म्हायात्रेचो याग

चलयत आसात ! (नदर फाटीं वेता तेन्ना)

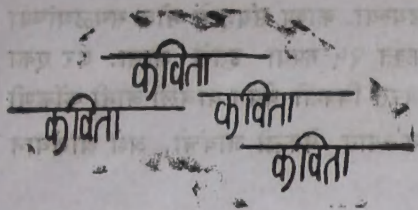
मौ. नागेशबाब मदल्या वर्गाचे प्रतिनिधी. तांचेर जाल्ले संस्कार हे मदल्या वर्गाचे पूण त्या संस्काराक वेर वता जेखातीर रण मांडलें, रक्तखेव करून झूज जिखले त्या झुजान कितें दिलें, पळयल्लीं सपन-फुलां वास्तव जिणेच्या तळपट्या सडयार कशीं बावून गेलीं हें पळयले उप्रांत मनांतले आगटे खीणमर न्हिवतात. किंबादो उगो जाता, वित्रागूय उणो जाता आनी कवी म्हणटा.

‘ पूण ती पर्थल्ली वारी

बरीच पयस पावली

आमकांच कळाव जालो (ती पर्थल्ली वारी)

गोंयची संस्कृताय

शेतांत कुणबी, हातांत नांगोर
माडार रेंदेर, हातांत काती
घुमटां तालार कांतरां, काणी
म्हज्या गोंयची संस्कृताय ती.

नातरांक बसोवन माणयेर आजी
आमोरे वेळार वळटा वाती
दारांत-दारांत पेट्टा पणटी
म्हज्या गोंयची संस्कृताय ती.

शिगमो, धालो, कालो, फुगडी
गोंयची दिवाळी वर्सासंकी
जाणट्या, नेणट्या, गिरेस्तांची
म्हज्या गोंयची संस्कृताय ती.

दोंगर, मळां, दर्या सांगाताची
गोंयची भूंय भांगराची
झाडा-पेडांनी शिरंगारलेली
म्हज्या गोंयची संस्कृताय ती.

वैर-उब्रगण अजाण जाल्ली
पुरायेन रसरसलेली
जाणट्या-नेणट्यांक देख हिची
म्हज्या गोंयची संस्कृताय ती.

- रमेश घ. लाड

- भालचंद्र गांवकार

आमी अशे नाशिल्ले !

कॉलेजींत बाण मारपी
नदरेचे आनी कागदाचे
उसरां घरा परतपी
काम सोंपोवन कॉलेजचें
हाच्यो ताच्यो खोडी काडीत
दीसभर चाळोवपी
आमी अशे नाशिल्ले !

बाप्रायक 'रेस्पेद' ना -
आवयचें आयकप ना
भुरग्यावरी न्हय
जाण्ट्यावरी न्हय
अशी मदली स्थिती
आमची केन्ना नाशिल्ली
आमी अशे नाशिल्ले !

दीसभर व्यसनांचें पिशें
थोड्यांक मोगाचें
सिगार विडयेचें
आनी हेर भायलें
आनी कांय ना सांगपासारकें
वसू कशे भोंवप
आमी अशे नाशिल्ले !

हें यूग कंप्यूटराचें
कंप्यूटरांत तरणाट्यांक
घालून स्वभाव बदलपाचें
हें घडये जायत खरें
नशेचे धुंवळेंत आसतना
सर्ग मुख भोगपाचें
केन्ना आमकां जमलें ना
आमी अशे नाशिल्ले !

- भिकाजी घाणेकार

जैताचे बावटे

हांसतात ते पडल्यार हांव
हांसतां मागीर हांवूय बी
थांबतात ते हांसल्यार हांव
थांबतां मागीर हांवूय बी
थांबून मात रावना हांव.

पडुपडून कितलो पडन ?
दुखदुखून कितलें दुखत ?
फाफडून धुल्ल रावतां चलत
केन्ना नोट केन्ना कुटत.

अंकदीस येवचो ना ?
शीम हांव हुपचो ना ?
घावे, मावो, हिंगलटां
जैता बावटे जावचीं ना ?

‘ नदरेपेल्या दर्याचे गाज आतां
हंगच्या गिता-गितांचे राग जाल्यात ’ (सूर)

एक रोमॅंटिक सपनवादय ह्या कवींत दिसता. ‘ त्यागा ’ची आस धरपी कवीची ही नदर ‘ सगळे दिवे पेटोवन जाल्ले उग्रांत ’ हे कवितेंतल्यान अश्या रुपांत प्रगट जाता—

‘ आमकां पेटय, आमकां पेटय
आमकां उजवाड भेटय
भेटय, भेटय
उजवाडाक आमकां भेटय ’

उजवाडाक मेळपाचो ध्यास घेवपी उचंबळ कवी मन ‘ उल्या ’ची वाट पळयतना म्हणटा :-

‘ येवंदी तुजे उले
धर्तरेचें दायज सोदीत
मातयेचो वास हंगून
परमळाचो शिवोर करीत
येवंदी तुजे उले ! (येवंदी तुजे उले !)

हो कवी विनम्र... त्या विनम्रपणान तो भूंयमातेकडेन मागतना दिसता—

‘ हे भूंये, म्हजे माते
वेगळावं नाका, आनी म्हाका
म्हज्या वंशकुळाक वेगळावं नाका ’ (भूंयमातेक उलो)

श्री. करमली हांचे कवितेची धाटणी वेगळी. कोंकणी कवितेंतले पोन्नै संकेत म्होडून वडोवन आपलो नवो नीज रस्तो कवीन सोडून काडून तें मार्ग क्रमणा करीत आसात. पूण ती दुर्बोध जायना. कवितेंत कांय दोश आसात पूण पर्जळीत कवितेमुखार ते दोश काजुल्यासारके फिकट पडटात. कवीच्या अनुभूतीचो कॅनव्हास ते दोश चित्रांतल्या कांय रेगांवरी लिपोवन वडयता.

श्री नागेशबाब हांच्या कवी मनाचीं वेगळींवेगळीं स्पंदनां ह्या कवितांतल्यान पळोवंक मेळटात. ताकालागून ही कविता भौदंगी-भौरंगी जावंक पावल्या. ती कलात्मक कमी पूण खर अणभवाक लागून उत्कट चड जावंक पाविल्ल्यान वाचतल्याच्या काळजांत ती रोखडेंच घर करता. कविता हो जिणे धर्म, नीज धर्म मानून नागेशबाब कविता बरयतात. कवीकुलगुरू रवींद्रनाथ टागोरारवीं मनीसपणाचें गीत गावपी चिड्डिल्ल्या माड्डिल्ल्या मनशाक मनीस-मोगाची भास दिवपी, खलिल जिब्रान, पाब्लो नेरुदा सारको हो आशावादी कवी एका आनंदयात्रीकोप्रमाण ‘ आनंदसुक्त ’ गायतनाय दिसता.

‘ मुक्त विमुक्त

मेळची आमची सांडलेली, आमकां युगंधरा शक्त
दिकादिकांतल्यान रचून येवं, एक आनंदसुक्त ’

असो हो कवितांशेलो भी. करमली हांणी कोंकणी कवितेचेर उपाट मोग करपी प्रो. एस्. एस्. कुलकर्णी हांकां आदरभावान ओंपला, ह्या कवितांशेल्याचें आनीक एक खाशेलेंपण म्हळ्यार कवीन खासा

आपणें कविते संबंदान आपली उकती केल्ली भुमिका. ही प्रस्तावनावजा भुमिका कविता अभ्यासप्याक बरीच उपकारा पडूंक येता.

हो काव्यसंग्रह वळवयच्या अपुरबाय प्रकाशनान आपल्या परंपरेक सोबसारको बरो सोबीत तरेन छापून उजवाडा हाडला. उदेतो तरनाटो चित्रिक भी. श्रीधर कामत बांबोळकार हांणी भितल्ल्या कवितांच्या आशयाक पूरक अशें मुखचित्र काडून ह्या कवितासंग्रहाची सोबाय वाडयल्या. काव्य संग्रहाचें मोल सगळ्यांच्या बोलसाक परवडपासारकेंच फक्त २५ रुपया इतलें आसा. दर एका कोंकणी काव्य रसिकांनी मुजरत विकतो घेवन वाचलो आनी कोंकणी सरस्पतीच्या ह्या ‘ देण्यांतल्यान मेकळो जावंचो, अशें आर्जवान सांगचेरें दिसता.

—❖—

आदर्श जोडपें खंयचें ?

भारतीय संस्कृताय जाप दितली : राम-सीता, सत्यवान-सावित्री हांचे सारकें.

सीतेन आपणालें व्यक्तिमत्त्व रामांत विरगळावन अुडयल्लें. सावित्रीनूय तशेंच केल्लें. तिकाय स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व नाशिल्लें. ती घोवांत अकरूप जाल्ली.

घोव केन्ना बायलेंत अकरूप अकजीव जाला व्हय ? जो बायलेच्या आदर्शा फाटल्यान गेला, असो अक तरी घोव पळोवंक मेळत व्हय ?

बायलेन घोवांत अकरूप जावचेंच.

घोवानूय बायलेंत अकरूप-अकजीव जावंक जाय. असल्या घोवाचें नांव घेवन हें आदर्श जोडपें अशें म्हणूंक येवंक जाय.

घोव आंगापांगान बायले परस घट. ते भायर तो जोडकार. घरांत ताचोच शेक चलतलो. बरें आसा. पुणून बायल संवसार चलयता, घर सांबाळटा, भुरग्यांक वाडयता ही तिगेली जापसालदारकी अुण्या मोलाची न्हय.

जेमेरेन हे जापसालदारकेचें म्हत्व घोवाक कळचें ना तेमेरेन घोव-बायलेंत समानताय येवपाचो आस्त ना.

समानताय आयल्यारूच अकताय येतली.

ही अकताय बायलेन आपणालें व्यक्तित्व घोवाच्या व्यक्तित्वांत विरगळावन येवपाची ना.

दोगांय अक जावंक जाय खरीं. पुणून अक जावपाक दोगांकय स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्वां आसूंक जाय.

० ० ०

FARMERS - PROSPERITY THROUGH

DEPARTMENT OF AGRICULTURE PANAJI

We Assist In :

Promotion of Pulses and Oilseeds Cultivation by Subsidised Inputs. Promotion of Biogas for Rural Prosperity by giving Technical Knowledge.

Availability of Quality Seeds, Saplings, Horticultural Grafts, Pesticides and Weedicides.

Pest Control in Different Crops for Bumper Yields.

Supply of Soil Conditioners Like Mussorie Phos and Green Manures for improving Soil Fertility.

Institutional and Non Institutional Training for Farmers.

Area Expansion of Horticultural Crops like Cashew, Coconut Etc.

*Contact :- Nearest Zonal Agricultural Officer of your Taluka.
or Directorate of Agriculture, Panaji.*

Issued by :-

**DIRECTORATE OF AGRICULTURE
GOVERNMENT OF GOA
PANAJI GOA**